

The logo graphic consists of a large, stylized letter 'T' composed of several parallelogram shapes. The top-left and bottom-left sections are orange, while the top-right and bottom-right sections are dark brown. The central vertical bar of the 'T' is also composed of these shapes, creating a layered effect.

TÜSİAD

KONUŞMALAR 1980

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

K O N U Ş M A L A R

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nce
26 Ocak 1980 Tarihinde Düzenlenen
Türk Ekonomisi Üzerine Toplantı'da
Yapılan Konuşmalar

İSTANBUL

24 OCAK 1980

(Yayın No: TÜSİAD-T/80.1.63)

Cumhuriyet cad. Dörtler Apt. No. 18/2 Elmadağ - İstanbul, Tel. : 46 24 12

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ali KOÇMAN Açış Konuşması	1
Cem BOYNER Türkiye'de İç Pazarın Yapısal Değişimi	7
Ömer DİNÇKÖK Kamu Kesiminin Karar ve Uygulamalarının Türk Ekonomisini Yönlendirme Bakımından Önemi	19
Ersin FARALYALI Türk Ekonomisinin Dışa Açılması	25
Hüsnü ÖZYEGİN Türk Ekonomisinde Kalkınmanın Finansmanı	35

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE

WASHINGTON, D. C.
June 10, 1911

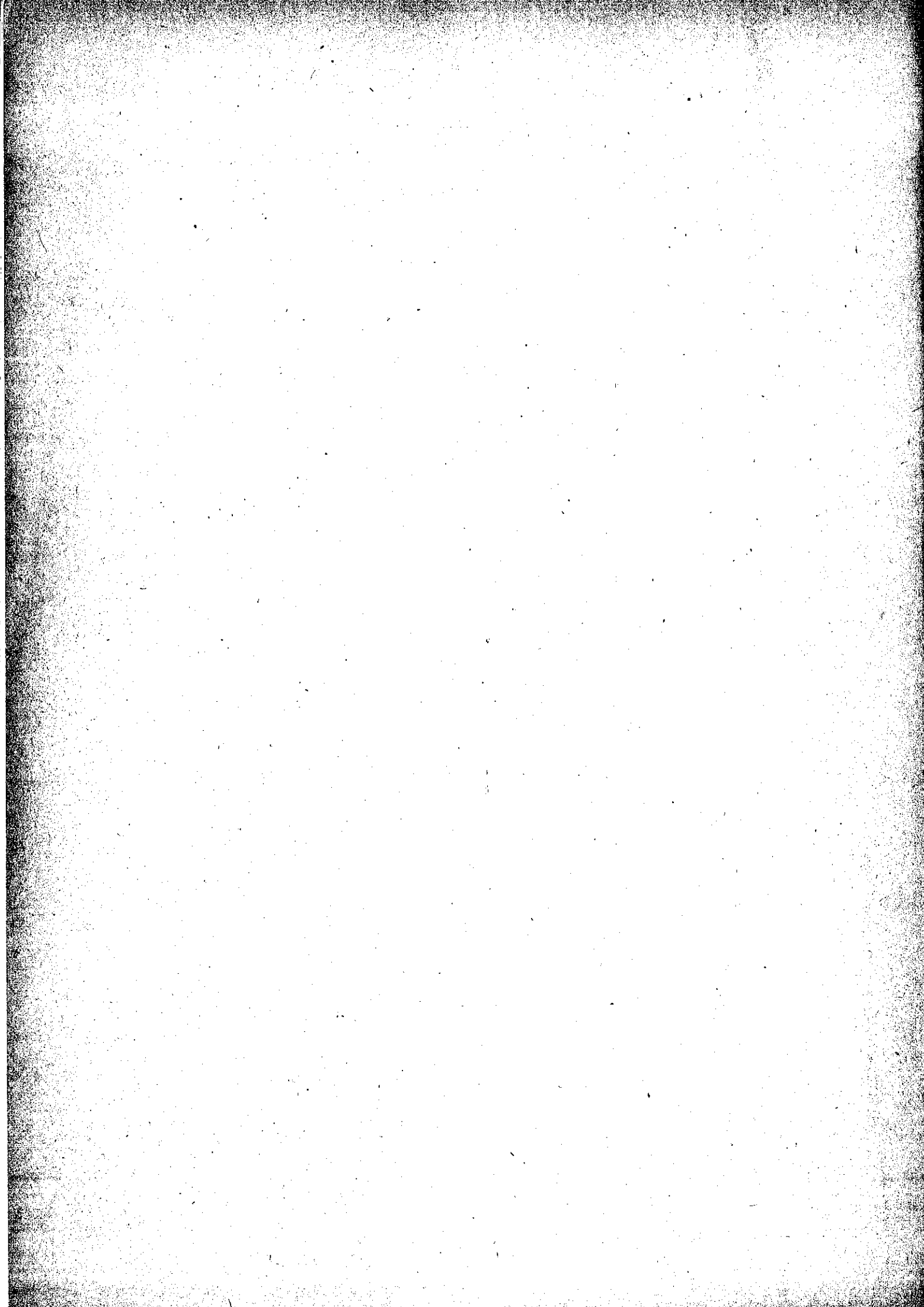
Mr. J. H. ...
Bellevue, N. Y.

Dear Sir: ...
The ... of ...
of ...

Very truly yours,
J. H. ...

Enclosed ...
...

ALİ KOÇMAN

1979 YILI SONA ERERKEN

TÜRK EKONOMİSTİ

Ali Koçman*

Temel Sorunlar

Türk ekonomisinin 1980'lere girerken 3 temel sorunu vardır:

1. Enflasyon ve pahalılık
2. İhracat tıkanıklığı
3. Petrol faturaları

Enflasyonu dünyanın en zengin ülkeleri "Bir numaralı halk düşmanı" olarak tarif ediyorlar. Enflasyonla mücadele için her türlü tedbire baş vurmaktan çekinmiyorlar. Enflasyon'un fakiri daha fakir, zengini daha zengin yaptığı ve zenginin taraftar olduğu bir ekonomik olay varsayımından hareket edilseydi, o takdirde A.B.D.'de, Batı Almanya'da enflasyon tehlike olarak görülmez, bilakis teşvik edilirdi.

Ağır enflasyon dönemleri, devletlerin ağır hastalıklar geçirmekte olduğunu gösteren dönemlerdir.

Bu dönemlerin ekonomik tabloları içinde haksız rekabet, kaçakçılık, kara-borsa, ekonomik moral çöküntüsü daima yer alır. Türk özel sektörü böyle bir ekonomik tablonun kesinlikle karşısındadır. Enflasyonu önleyici, akılcı tedbirlerin alınmasına taraftardır.

Türkiye'de para arzını devlet kontrol eder. Devletin gelirleri giderlerini karşılayamaz hale geldiğinde para arzında artışlar gözükür. Bu, enflasyonun başladığının işaretidir.

Devletin para arzını zorunluluk olarak kullanması ile devleti yönetenlerin siyasi harcamalar maksadıyla, kullanması arasında büyük fark vardır. Birincisi önlenebilir, kontrol edilebilir, geçici bir hastalık ikincisi

---

*Ali Koçman, 1943 yılında İstanbul'da doğmuştur. İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi mezunudur, ayrıca ABD'nde iktisat eğitimi görmüştür. Koçtuğ Grubu koordinatörüdür.

ölümle sonuçlanması mukadder korkunç bir alışkanlıktır. Bünye, şok geçir-medeyen bu alışkanlıktan kurtulamaz.

Ayrıca, devletin pahalı bir mekanizmayı enflasyona baş vurmada işlemez hale düşmesi ülke içerisinde siyasal kavgaların boyutlarını akıl almaz seviyelere çıkartır. Her kesim zarar görür, fenalıklar kol gezer.

Türkiye'de enflasyonu önleyici tedbirlere baş vurmakta kararlı olacak her hükümete yardımcı olmayı görev sayıyoruz.

Önerilerimiz şunlardır:

1. Para arzı yavaşlatılmadan enflasyon yavaşlatılmaz.
2. Enflasyonu artıran kamu harcamaları kontrol altına alınmalıdır.
3. KİT'lerin maliyetleri mutlaka tahammül edilir bir seviyeye indirilmeli, devletin ekonomideki ağırlığı hafifletilmelidir.
4. Üretimi artırmak için her türlü özendirme yapılmalıdır.
5. Ekonomi mal ve hizmet üretimini önleyici mevzuat açısından ve bürokrasinin sadece kendi mevcudiyetini hissettirmek için sürdürdüğü statik ve müdahaleci tutumundan kurtarılmalıdır.
6. Başta işçi ve işveren kesimi olmak üzere tüm ulusun enflasyonun yavaşlayacağına inandırılması, talep çöküşünün mutlaka ılımlı ve ihtiyachtan doğan seviyeye indirilmesi şarttır.

Enflasyon sürecektir, hatta artacak inancı, enflasyonu kamçılayan negatif bir moral etkidir.

İhracat

Türk ekonomisinin sadece kendisini pazar olarak kabul eden bir faaliyetten süratle uzaklaşması lazımdır.

İhracat seferberliği, bunu yapmaya karar veren ülkelerin halkına olağan üstü ekonomik tasarrufa riayet etme zorunluluğunu getirir.

İhracat, kendi ürettiğin ve tüketmeyi arzu ettiğin bilimum malların, başkaları tarafından tüketilmesine tahammül göstermek demektir.

Birlik, disiplin, inanç ve irade bütünlüğü üretim seferberliği kadar ekonomik kalkınma için mutlaka bulunması gereken faktörlerdir.

Her ülkenin ekonomik ve coğrafi yapısı belirli türde mal ve hizmet ihracını geliştirmeye yol açar.

Ağır sanayi ürünlerini satın alabilmek için güneş satan ülkelerin başarılarını son 30 yılda izledik. Bizden daha fakirdiler, daha zengin oldular.

İhracat sadece teşvik ile artmaz. İhracat mekanizmasının başından sonuna kadar içinde bulunan insanın eğitimi ve dünya görüşü ile paralel bir artış gösterir.

İhracat patlaması yapabilmek için alınacak tüm tedbirlerin başında iç tüketimden tasarruf gelir.

Ekonomide Bağımlılık

İster şükretmek için, isterse halimize ağlamak için olsun, dünyada olup biten ekonomik ve tüm diğer olayları yakinen takip etmeye mecburuz.

Ne zorluklar ne de refah, dünyada bir tek ülkenin inhisarına terk edilmiş değildir.

Dışa bağımlılık gibi, yabancı sermaye tutsaklığı gibi Tanzimattan bu yana düşünen kafaları kavuran, ürküten sloganlardan akılcı yaklaşımlarla kurtulmak zorundayız.

Yabancı sermaye ve tüm dış kaynaklı girdileri ekonomiyi büyütmek için seferber etmek lazımdır.

Türkiye çok az ithalat yapan bir ülkedir. Tüm ithalatı, milli gelirimizin sadece yüzde 13'nü kapsar. İthalat rakamlarını gözümüzde büyüten neden ihracat fukarası bir ülke olmamızdan ileri gelmektedir. Ayrıca, ihracatı artırmak için ithalatın da tedrici bir artış göstermesi lazımdır. İthalat kısıldığında ihracat artmaz, azalır.

Petrol

Petrol için dünyanın siyasal coğrafyası değişiyor. Tahtlar, taçlar devriliyor, siyasi literatürde mevcut olmayan rejimler kuruluyor. Zengin petrol yataklarına sahip olanında o petrole muhtaç olanında başı dertte... Ve Türkiye petrolü sorun olarak görmemiş ekonomik yapısıyla hem üşüyor, fabrikalarını kapatıyor, hem de petrol yüzünden çıkacak bir sıcak kavganın ürpertisini hissediyor... Petrol gereksinmesini ciddi bir plan içerisinde tüm yan etkenleriyle ekonomik takvime bağlayamayan bir Türkiye siyasal rejimini ve uygulamaya çalıştığı ekonomik sistemi zorlayıcı yeni arayışlardan korunamaz.

Tasarrufa riayet fertlerin bilinciyle gelişmesse hem zorla tasarruf etmeye hem de tüketim mekanizmasının kendi irademiz dışında kontrol edilen bir sisteme yönelmesine zorlanırız.

Türkiye petrolünü döviz bularak sağlama yani klasik ithalat yoluyla getirme yöntemini bugünkü fiyatlarla sürdürmeye kalkarsa, tankerlerin gazetelerde hergün çıkan seyir defterlerini izleyerek teselli bulmaya çalışır.

Türkiye'nin petrole ihtiyacı varsa petrol üreten ülkelerin de her çeşit mal ve hizmete ihtiyacı vardır. Türkiye'nin mal ve hizmet üretme potansiyelini biliyoruz. Ancak bu potansiyeli dahilde kullanma kolaylığından ve alışkanlığından kurtulamıyoruz.

Bu potansiyelin takas gücünü petrol üreten ülkelere karşı kullanmaya mecburuz. Bu nedenle, Türk müteahhitlerinin yurt dışındaki faaliyetlerini öncülük açısından takdirle izlemekteyiz.

Türkiye petrol sözkonusu olduğunda, muhtaç olduğu pahalı mala karşı ancak mal ve hizmet gücüyle dengeyi sağlayabilir. Petrol üreten ülkelerin bize pazar olma açısından arz ettikleri bir avantaj da, sanayi mamul ve yarı mamul ürünlerimize olan ihtiyaçlarıdır. Batı Almanya'ya buzdolabı satmak, Belçika'ya otomobil satmak ne kadar zorsa aynı mamulleri petrol üreten ülkelere satmak herhalde o nisbette kolay olmalıdır.

Uluslararası rekabetin mevcudiyetini hesaplı yapılmış devlet desteği ile kapatmayı ve ihracat yapacağımız ülkelerde ekonomik üsler kurmayı düşünmüyoruz.

Petrol ihtiyacının ülkenin ihracat seferberliğine yönelmesi ile hayati ilişkisi vardır.

Türk parasını koruma kanununun tamamen kaldırılması bu aşamada düşünülmesede dahi önemli değişiklikler ile önleyici vasfının özendirici mahiyet kazanması şarttır. Ve bu değişikliğin dışa açılma ile, ihracatla, petrol sorunuyla tarifsiz beraberliği vardır.

Petrolün Türkiye'de araştırılması, bulunması ve üretilmesi konusu Türkiye'yi aşan bir ekonomi - politik konu haline mi geliyor?

Türkiye petrollerine yönelmek -şayet varsa- uluslararası gündeme mi girecek? Bu sorunların cevaplarını araştırmak, Türkiye'nin en önemli konularını tartışmanın daima ilk maddesini teşkil edecektir.

* * * *

Bir ülkede ekonomik istikrarın, siyasi istikrar ile çok yakın ilişkisi vardır. Türkiye'deki durumda aynı kanaati teyid etmektedir.

Hakuk devletinin gücünü ve meşruiyetini ülke bütünlüğümüzün yegane teminatı sayarız. Türk özel sektörü hürriyetçi, demokratik siyasal rejimin vazgeçilmez üretici güçlerinden olmaya ve çeşitli platformlarda ülkenin ekonomik meseleleri ile ilgili görüşlerini ifade etmeye devam edecektir.

Ülke gerçeklerini her zaman olduğu gibi dikkate alırız ve toplumumuzda bizim gibi düşünmeyenlerin mevcut olmasını demokrasinin çok doğal bir sonucu olarak kabul ederiz.

Devleti yönetenlerin sadece bizim felsefemizi benimseyerek hareket etmelerini beklemiyoruz. Demokrasi bir denge rejimidir ve siyasal iktidarların kendi program ve görüşleri istikametinde ülkeyi yönetmeleri en tabii haklarıdır. Ancak, ülke kötü yönetilmişse ve yöneltilecekse bunun sorumluluğunun özel sektörün mevcut olduğu bir ekonomik düzenden ileri geldiği iddialarını da kesinlikle reddederiz.

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

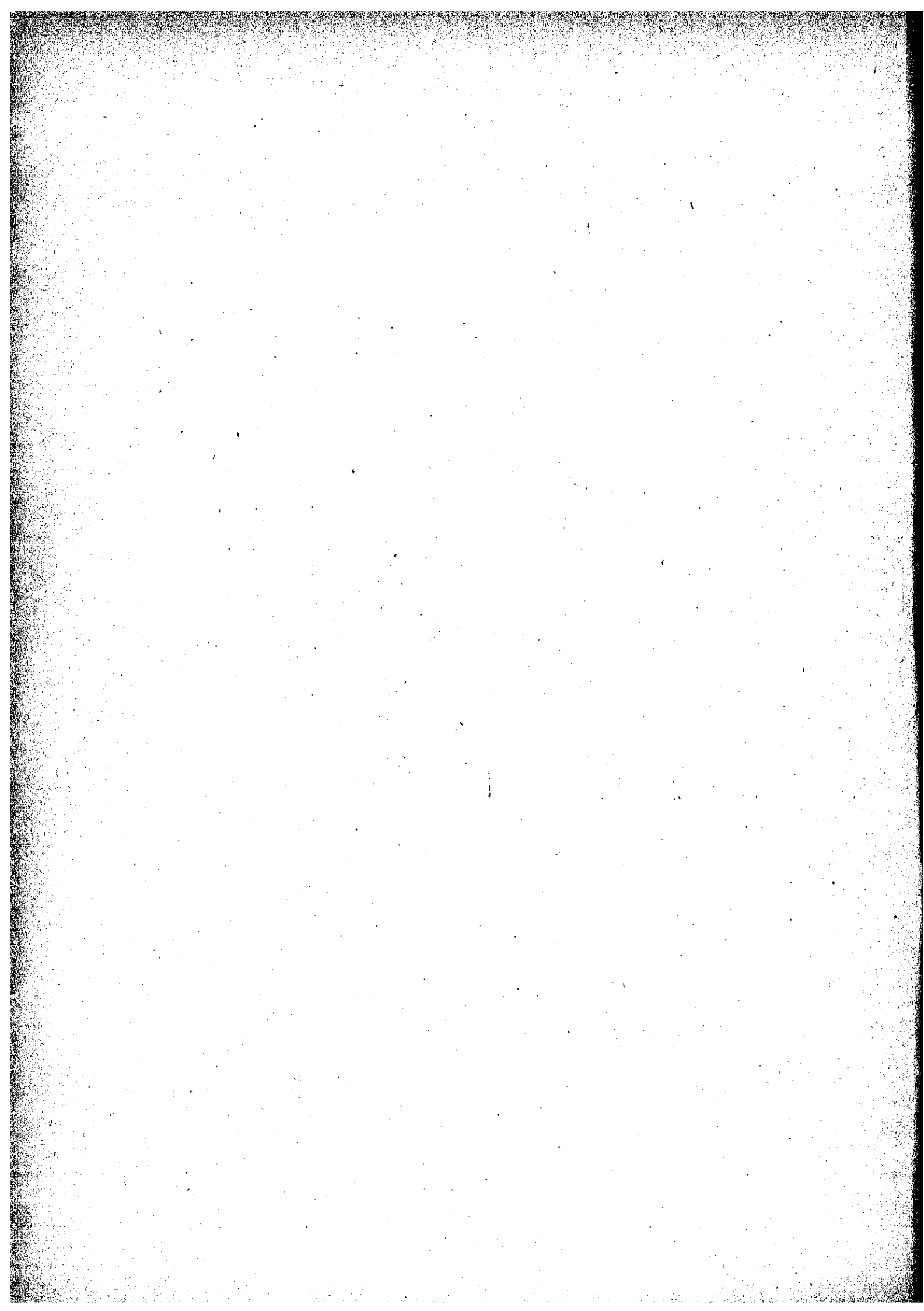
...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

CEM BOYNER

TÜRKİYE'DE İÇ PAZARIN YAPISAL DEĞİŞİMİ

Cem BOYNER*

Türkiye'de yaşayanlar Osmanlı İmparatorluğu kompleksinden kurtulamamış görünüyor. Bir zamanlar "tebaamız olan" veya Osmanlı iken bize "vergi veren" milletlerin, medeniyet yarışında bizden çok ileride olmalarını sindiremediğimizden, yaptığımız herşeyi küçümsüyor ve bugüne dek nele-
rin başarıldığını görmezlikten geliyoruz...

Kısacası, "o balıklar ki deniz içredir, denizi bilmezler" sözü bizler için çok geçerli.

Türkiye'de Osmanlı döneminde orduya fes yapmak için kurulmuş bir tesis orduya çuha yapmak için kurulmuş bir tesis ile orduya ayakkabı yapmak için kurulmuş bir tesis dışında sınai kuruluşumuz yok idi.

1935'lerde kurduğumuz dokuma tesisleri, Şeker fabrikaları, Karabük demir çelik tesisi Türkiye'de sanayileşmenin ilk müjdecileri oldu.

Türkiye Montaj'ı bile 1955'lerde öğrendi.

Bugün var olan sınai kuruluşlar 1960'lardan sonra ortaya çıktı.

Bazı kesimde bugün çalışan birçok sınai tesisin işletmeye alınması 1970'lerden sonradır.

Bütün bunlar olurken, "makinelere kurulum, çalışırken" Türk toplumu gözden kolaylıkla kaçan, fakat rakamlara bakıldığında insanı dehşete düşüren bir değişme gösterdi.

---

* Cem Boyner, 1955 yılında İstanbul'da doğmuştur. Robert Kolej'de okumuş, Boğaziçi Üniversitesinde işletme eğitimi görmüştür. Alboy Ayakkabı Sanayi Genel Müdürüdür.

Bırakınız daha eski yılları 1950'den bu yana olanlara bakınız:

1950 Yılında Türkiye'nin nüfusu 19 milyon, şehirde yaşayanlar 5 milyon idi. Bugün nüfus 45 milyona çıktı. Aynı şehirlerde, aynı alt yapı üzerinde 22 milyon insan yaşıyor.

1950 Yılında Türkiye 10 milyon kişiye iş bulmak zorunda idi. Bugün 19 milyon insan çalışma çağında.

1950 Yılında ilkokulda 1.6 milyon öğrenci vardı. Üniversitede 25 bin öğrenci okuyordu. Bugün ilkokullarda 6 milyon, üniversitede 470 bin öğrenci okuyor.

Nüfustaki bu hızlı artışa rağmen Türk Ekonomisi, bu ülkede yaşayanları daha iyi doyurur, daha iyi yaşatır biçimde büyüdü. Ama Türk Vatandaşı bu büyümeyi yeterli bulmuyor. Tabii olarak, batı ekonomileri düzeyinde bir hayat özlemi içinde.

BÜYÜYEN TÜRKİYE

	1950	1960	1970	1980
Nüfus (milyon)	19	27	35	45
Şehir Nüfusu (milyon)	5	7	13	22
İşgücü (milyon)	10	12	14	19
İlkokul öğrencisi (milyon)	1.6	2.9	5.0	6.0
Üniversite öğrencisi (bin)	25	65	170	470
Milli Gelir (endeks)	(54)	(100)	(177)	(300)
Kişi Başı Gelir (endeks)	(72)	(100)	(138)	(186)
Buğday Üretimi (milyon ton)	4	8	10	18
Şeker Üretimi (milyon ton)	0.1	0.5	0.7	1.5
Elektrik Üretimi (mil.kws)	0.8	3	9	23
Demir Çelik (milyon ton)	0.2	0.4	2.9	3.5
Çimento (milyon ton)	0.4	2.0	6.3	18.0
İthalat (milyon \$)	285	468	947	5.200
İhracat (milyon \$)	263	320	588	2.700
Dış Ticaret Açığı (milyon \$)	22	148	359	2.500

Bu tablo içinde sorunların giderek büyümesi tabiidir. Büyüyen sorunlar karşısında "çaresizlik içinde" herşey durmuş da değildir... Ülkenin tüm sathında 20 bini aşkın şantiye bugün ülke ekonomisine yeni bir şey katmaya çalışıyor.

Bu şantiyelerin yarısı kamunun, yarısı özel kesimdeki müteşebbisin; belki bir kısmı mazotsuzluktan, bir kısmı demirsizlikten, bir kısmı çimentosuzluktan ve hatta büyük kısmı parasızlıktan istedikleri biçimde işi yürütmüyor. Zamanında işi tamamlayamıyor ama birşeyler yapmaya çalışıyorlar. Bu yapılanlar 45 milyon için... hepimiz için...

Bugün Türkiye dışarıdan yiyecek maddesi almayan 7 ülkeden biri, giyecek maddesi almayan 9 ülkeden biridir.

İğneden ipliğe herşeyi dışarıdan alan Türkiye, bugün motor yapacak duruma gelmiştir.

25 Milyar kilovat saat elektrik üretim gücü var. Bunu 100 milyar kilovat saate çıkaracak tesisleri inşa halindedir.

3.5 Milyon ton üretim kapasitesine sahip 3 demir çelik fabrikamız var. Bunu 10 milyon tona çıkaracak tesisleri inşa halindedir.

20 Milyon ton çimento üretim kapasiteli 35 fabrikamız çalışıyor. Bunu 35 milyon tona çıkaracak 19 fabrika inşa halindedir.

365 Bin ton kağıt üretim gücünde 4 fabrikamız var. Bunu 870 bin tona çıkaracak 4 fabrika inşa halindedir.

1 Milyon ton şeker üretim gücünde 18 fabrika çalışıyor. Bunu 2 milyon tona çıkaracak 13 fabrika inşa halindedir.

7.6 Milyon ton gübre üretim gücünde 12 fabrikamız var. Bunu 12 milyon tona çıkaracak 12 ilave fabrika inşa halindedir.

Fakat, bütün bunlar 45 milyon nüfusun bekleyişlerini cevaplayamıyor. Türk ekonomisi, 45 milyon nüfusun yaklaşık 9 milyon ailenin talebini karşılayacak üretimi sunmak zorundadır. Oysa GSMH bu talebe yetersiz kalıyor. GSMH'nin üzerinde bir tüketim arzusu var Türkiye'de. Kaynaklar ise daha fazla üretim için yeterli değil. Gelişmiş ülkelerin kaynak birikimi Türkiye'de henüz oluşmadı.

Türkiye'mizin içinde bulunduğu üretim darboğazı tüketim tarzını belirleyen önemli bir unsur. Türkiye'de soru "satabilirmiyim" değil "üretebilirmiyim?" Gelişmiş ülkelerin "Pazar" kavgası Türkiye'de de bütün gelişmekte olan ülkelere olduğu gibi toplumu doğrudan doğruya tüketime yöneltti. Bu olgu tüketime yönelik sanayii alanlarına yatırım yapmak gibi aslında ülkenin kendi içinde gelişme çelişkisini yaratan olumsuz bir ortama itmiştir, Türkiye'yi.

Türkiye'yi ayrıcalıklı yapan, gelişmiş ülkelerin yüzlerce yıllık kültür, teknik, sosyo ekonomik gelişmelerden sonra eriştiği tüketim düzeyine bir anda sıfırdan başlayarak sahip olmaya istekli olması.

Türkiye sıhhsız ve çarpık bir şehirleşme evrimi geçirmekte. Kırsal kesimden kentlere göç büyük kentlerde yoğunlaşıyor. Sağlıksız kentleşme tüketim toplumunun gelişimini daha da hızlandırdı.

1950'lerde 5 milyon olan şehir nüfusu 1978'de 19 milyona çıktı.

Bu gerçek 14 milyon ek insana "şehir standardında" gıda, giysi, konut ve herşeyin ötesinde şehirde iş ihtiyacını önümüze koymaktadır.

Köyden kente göç eden nüfusa her yıl 1 milyon kişi daha eklenmektedir.

Türkiye'de nüfus %2.5 artıyor her yıl.

GSMH bir yıl içinde ülkede üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeri.

Eğer GSMH her yıl nüfustan daha fazla bir artış göstermezse, milli gelirden kişi başına düşen pay artmaz, azalır. Tüketim talebi artarak tüketilecek mal kıtlığı çekilir.

Türkiye rakamlara göre gene de çok önemli başarılar sağlamış. Nüfus hızla artarken GSMH'yı daha büyük hızla artırabilmişiz. 1950'den bu yana nüfusumuz %100 artarken 1950'den buyana GSMH'yı sabit fiyatlar ile, (cari değil) %422 artırıma becerisini göstermişiz.

1950'den buyana:

Buğday üretimimizi	%334	artırdık
Ayçiçeği üretimimizi	%589	"
Şeker pancarı üre.	%929	"
Tütün üretimimizi	%198	"
Pamuk üretimimizi	%408	"
Elektrik üre.	%2600	"
Demir-Çelik üre.	%1700	"
Çimento üre.	%340	"

Eskiden çok daha az miktarda üretilen bu mallar herkese yetiyordu. Çünkü, yaşam, gelir ve kültür seviyesi bunları herkesin kullanmasına olanak vermiyordu.

Şaşırtıcı gerçek, bütün bu artışa rağmen bugün üretimin gene de yetersiz kaldığı. Yaşama seviyesi hızla yükselen nüfusumuzun ihtiyaçlarını gene de karşılayamıyoruz.

Bugün herkese yıllardır mevcutmuş gibi gelen dayanıklı tüketim malları ve otomotiv sanayii mamulleri üretimi 1960'larda başladı.

Şimdi Türkiye'de her yıl 550 bin buzdolabı, 170 bin çamaşır makinesi, 660 bin TV., 60 binek otomobili, 50 bin traktör, 6 bin otobüs, 33 bin kamyon ve pikap yapılıyor, gene de ihtiyaca cevap veremiyor. Arz talep dengesini arz lehine değiştiremiyoruz.

İthalatımız 1950'den bu yana %1700 arttı ama gene yetersiz.

Türk toplumu bugün ürettiğinden fazla tüketen bir toplum.

İlk bakışta henüz gerekli refah düzeyine erişmeden tam bir tüketim toplumu görünümünü arz ediyor. Kronik arz talep dengesizliği ve arz talep

arasındaki devamlı büyümekte olan fark, enflasyonu körtükleyen önemli bir unsur. Azalamayacağına kesin gözüyle bakılan enflasyon paraya karşı inanılmaz bir güvensizlik oluşturdu. Bugün artık para tasarruf edilemiyor; gayrimenkul, altın, dayanıklı ve hatta dayanıksız tüketim malları tasarruf ediliyor.

Türk vatandaşı bugün parasını para edecek bir şeylere yatırmak istiyor; fakat her yerde olduğu gibi ileride para edecek şeylere değil, bugün para edecek şeylere yatırmak istiyor.

Türk vatandaşı paradan daha geçerli bir değişim aracının arayışı içinde.

Türkiye'nin savurganlığına hepimiz inandık. Kendimizi savurgan olduğumuza inandığımız. Bir de savurganlığı önlemek için çaba harcıyoruz. Tüm Avrupa ülkeleri arasında "Pazar Büyüme Hızı %67" ile önde gelen ülke Türkiye. "Pazar Büyüklüğü" açısından Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'dan sonra 18 ülke arasında beşinci sıradayız. Oysa satınalma gücü kıstasında %0.22 ile en sondayız.

Türkiye pazarını cazip yapan nüfus veya alım gücü değil. Yeni yeni gelişmekte olan Türkiye'de 9 milyon aileden pek azı özellikle otomobil ve diğer dayanıklı tüketim mamulleri ihtiyacını gidermiş durumda. Oysa gelişmiş ülkelerde tüketicinin ikinci veya üçüncü otomobile olan ihtiyacı toplam talebin önemli bir kısmını yaratmakta.

Tüketime ilişkin mukayeseli rakamlar bu bakımdan çok ilginç.

Bin kişiye düşen otomobil, telefon, TV ve doktor sayısında Türkiye OECD ülkelerinde en gerilerde yer alan ülke.

	Tasarruf Oranı (Tasarruf/GSMH) 1976	1000 Kişiye Düşen			
		Otomobil 1975	Telefon 1975	TV 1974	Doktor 1975
Fed.Almanya	24.4	290	317	305	1.9
A.B.D.	17.4	498	695	571	1.6
İsveç	30.6	336	661	348	1.6
Yunanistan	19.3	48	221	106	2.0
Türkiye	17.7	8	25	25	0.6

Türk milleti büyük bir yoksuzluk devresinden bugüne kadar çok çalışarak yokluk ve sıkıntı çekerek gelmiş. Halk kazandığını harcamak ve daha rahat bir yaşama kavuşmak için tüketmek dileğinde. Bunu kösteklemek çok zor.

Türkiye'de bir yıl içinde ortaya konan Yurt İçi Hasılanın %70'i özel tüketime yönelmekte. ABD'de ise hasılanın her yıl %64'ü özel tüketime gidiyor. Bu veriler Türkiye'nin ABD ölçüsünde tükettiği anlamına gelmez.

Türkiye'de ABD'de tüketilen şekerin adam başı 1/2'sini, et, yağ, yumurta ve peynirin 1/10'undan daha azını tüketiyor. Çelik tüketimi 1/10 enerji tüketimi 1/20.

Türkiye'de Milli Gelirden tasarrufa ayrılan pay %17.7. Bu orana göre Türkiye Avrupa'nın görünüşte en savurgan ülkesi. Oysa fakir bir ülke olarak halkımızın büyük bir kısmı yaşamını sürdürebilmek için gelirinin hemen hepsini asgari gıda ve diğer ihtiyaçları için harcamak zorundadır.

Bu oranlara bakıp savurganlık tartışması yapmak çok yanlış olur. Ücret, gelir uygulamasındaki çarpıklıklardan bazı kimselere kazandığından fazla tüketim imkanı sağlanabilir. Bunlara bakıp "bu ülkede tüm vatandaşların tüketimini kısımalı" demek yanlış olur.

Türkiye'de maaş ve ücretlilerin yurt içi net faktör gelirleri içindeki payı yaklaşık %32'dir. Bu rakam doğru ise Türkiye'de tüketimi körükleyen gelirin kaynağı maaşlılar ve ücretliler olamaz.

O halde tüketimi körükleyen kaynak ülkenin toplam net faktör gelirinin %67'sini eline geçirenler. Türkiye'de bozulan ekonomik yapı üretim yapmadan, üretime katkıda bulunmadan "rant" ile yaşayan bir zümre ortaya çıkardı. Bunların elinde "Kara Para" dolaşıyor.

"Kara Para" bugün ekonomiye doğrudan etki eden, onu zorunlu işlevinden saptıran çok önemli bir unsur.

Kara Para'nın kaynağı!

1. Devlet tarafından döviz darboğazı nedeniyle ithal edilemeyen ve/veya ithali yasak olan malların yurt içine kaçak yollardan sokulması yoluyla sağlanan servet;
2. Her türlü fatura dışı satışlardan elde edilen gelirler;
3. Devletin saptadığı fiyatların piyasa ekonomisindeki gerçek fiyatlardan çok düşük olması nedeniyle ve arz talep dengesizliğinden kara borsa satışı yapılan malların oluşturduğu paralar. Demir, çimento, yağ, plastik hammadde, otomobil vs.;
4. Kaçakçılık rantlarıyla beslenen milyonlarca dolarlık döviz ticaretinden doğan servetler;
5. Bürokratik engelleri aşmak için verilen rüşvettir.

Bu yollardan oluşan paralarla sağlanan gelirler vergi uygulamasının kapsamı dışında kalıyor. Böylece servet bildirimlerinde gösterilemeyen bu paralar sahiplerinin elinde, saklanması güç bir servet oluşturuyor. Vergi yönetimince yakalanma tehlikesi ile bu servet yatırımlara gitmiyor. Spekülatif ticarete, gayrimenkul alımlarına ve özellikle tüketime gidiyor.

Milyarlarla ölçülen bu "kara paranın" çok büyük bir kısmı, lüks tüketim me akmakta. 1000 Kişiye düşen otomobil sayısı açısından gerilerde olan Türkiye, Mercedes'in en çok kullanıldığı ülkeler sıralamasında başlarda.

Kara Paranın ekonomimizdeki miktarının hiç küçümseyecek boyutlarda olduğu bir gerçek.

Kara Paranın yaygınlığı, toplumumuza tam bir tüketim toplumu görünümü vermekte. Gelir dağılımındaki dengesizliği artırarak, fiyat artışlarından sonra durulması gereken talebi körükleyerek enflasyonu ölü alınamaz hale getirmektedir.

Dolayısı ile devletin aldığı ekonomik önlemlerin başarıya ulaşması, bu Kara Parayı yok saydıkça, Kara Para'nın çoğalmasını önleyemedikçe, mevcut Kara Para stoğunu ekonomik yapı içinde eritemedikçe çok güç.

Üzerinde fiyat kontrolü olan mallar - Piyasa fiyatları devletin tespit ettiği fiyatların çok üzerinde. Devletin izin vermediği fiyatlar daha değişik yollarla gerçekleşiyor. Bunlar deftere işlenmediğinden vergi dışı kalıyor - ve Kara Para'ya kaynak oluyor.

Döviz sıkıntısı nedeniyle normal yollardan ithal edilemeyen malların kaçak olarak yurda sokulması ve kaçak mal girdilerine dayalı imalat vergi kapsamı dışında kalıyor.

Kara Para - Kara Borsa - Yakıt, Benzin vs. satışları ile de oluşuyor.

Toplum artık Kara Para'yı "gayrimeşru kazanç" değil "ihtiyaçtan doğan bir değişim aracı" olarak değerlendirmekte ve bunları kullanmaları toplum dışı bırakmamaktadır. Bu çok ciddi bir ahlak bunalımıdır. Bu bunalım Kara Para'nın piyasada çok rahatlıkla dolaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Geliri ancak geçimini sağlamaya yeterli dar gelirli köylü, memur, işçi yaşamını sürdürebilmek için zorunlu harcamaları yapmak durumunda bilinçli veya bilinçsiz gelirini en doğru yolda kullanıyorlar denebilir. Bu arada yapacakları ufak tefek yanlışlıklar bu varsayımı değiştirecek ölçüde olamaz.

Fakat - Kara Para sadece toplumun müreffeh kesiminde yaygındır, dolayısı ile sadece lüks tüketimi kamçılar demek yanlış olur. -Sigara, silah, yedek parça vs. kaçakçılığından doğan satışların dağıtım şebekeleri toplumun en alt gelirli üyelerine kadar dağılmış olduğundan Kara Para kullanımı topluma yatay değil dikey bir biçimde dağılmıştır.

Ekonomiyi her alanda etkilemek ve zorunlu işlevinden saptırmak durumundadır.

Kara Para, karne dönemi benzin istasyonu pompacılarından büyük organizasyonlara uzanan büyük bir kullanıcı kitlesine dağılmıştır.

1979 Yılı için öngörülen 5 milyar dolarlık ithalattan daha fazla miktarda çeşitli hammadde eşya ve yiyeceğin kaçak olarak yurda sokulduğu biliniyor.

Başta -çeşitli kimyevi maddeler, demir çelik ürünleri, kahve, sigara gibi Türkiye'de yeterince üretilmeyen ve hiç ithal edilmeyen mallarla, ithali kısıtlanan çeşitli eşyalar, kozmetik sanayi ürünleri geliyor.

Kilosu 250 TL. olması gereken kahve resmi kanallardan ithal edilmediğinden piyasada 1.500 TL.den bazı kişilerce satılmaktadır. Kara Para bu aradaki rakamdır ve geniş bir aracı grubuna dağılmaktadır.

Kara Para, tamamen tüketime yönelik özelliğinden ötürü enflasyonu körükleyici, talebi artırıcı ve özellikle lüks tüketime yöneldiğinden lüks tüketimi artırıcı ve lüks üretimi teşvik eden ve yasal paradan farklı olarak kontrolü mümkün olmayan bir çığdır.

Sürekli enflasyon orta gelirli, özellikle sabit gelirli vatandaşlarımızı alt gelir seviyesine indirmiş ve toplumu zengin ve fakir dilimlerine ayırmıştır. Buna uygun olarak üretim, tüketici tercihlerine göre kendisine yön vermiş, ya asgari zaruri ihtiyaçları karşılayacak ekonomik ürünler, ya da son derece lüks tüketime cevap verecek ürünleri üretmeyi tercih etmiştir. Bütün bu değişimde Kara Para'nın rolünün çok büyük olduğu bir gerçektir.

İç pazarı dengelemek için alınan tedbirlerin tümü birbiri ile ilişkilidir.

Buzdolabı üretimi için parça ithali gereklidir. Halbuki ithalat için buzdolabını ihraç etmek zorunludur. İhracat üretimi artırarak gerçekleştiriliyor -iç pazara sunulan mallardan çalınarak gerçekleştiriliyor. Neticede iç pazardaki arz talep dengesi talep lehine bozuluyor- enflasyon körükleniyor, fiyatlar yükseliyor.

Bir sorunu çözmek için alınan bir tedbir, diğer bir tedbirin iflasına neden oluyor.

Bu nedenle tedbirlerin tek tek değil, bir bütünlük içinde alınması ve birbirleri ile gelişmelerinin önlenmesi şarttır.

* * * *

SONUÇ

Türkiye'de nüfus yılda %2.5 artarken, gerçek üretim %2.5 artarsa, hayat standardımız aynı kalır.

Açık deyimiyle olduğumuz gibi yaşarız.

Hayat standardımızın her yıl %10 iyileşmesi için, üretimimizin her yıl en az %12.5 artması gerekir.

1979 Yılında nüfus artışı %2.5 milli gelir artışı %1.7. Demekki yaşama seviyemiz en az %0.8 gerilemiş.

Buna rağmen bazılarımızın yaşama düzeyi %10'lar %15'ler dolayında artmış ise, bu diğerlerinin yaşama düzeylerindeki anormal düşmeler pahasına olmuş, yani gelir dağılımı daha da bozulmuştur.

Türkiye'nin gelişmesi, yaşayanların hayat seviyelerinin devamlı yükselmesi, nüfus artışının üzerinde kalkınma hızının gerçekleşmesine bağlıdır.

Kalkınma hızının artması yatırım demektir. Yatırım insangücü, finansman ister.

Türkiye'nin insangücü vardır. Fakat finansman sorunu-kaynak yetersizliği önemlidir.

Hem iç kaynak, hem dış kaynak yetersizdir.

İç kaynağın yetersizliği vergi yönetimindeki beceriksizliğe bağlıdır.

Dış kaynak yetersizliği ihracat yapmanın gereğini hala anlayamamış olmamıza bağlıdır.

Yılda asgari 10 milyar dolar döviz ihtiyacı olan Türkiye, 2.5 milyar dolar ihracat ile ömür boyu yaşayamaz.

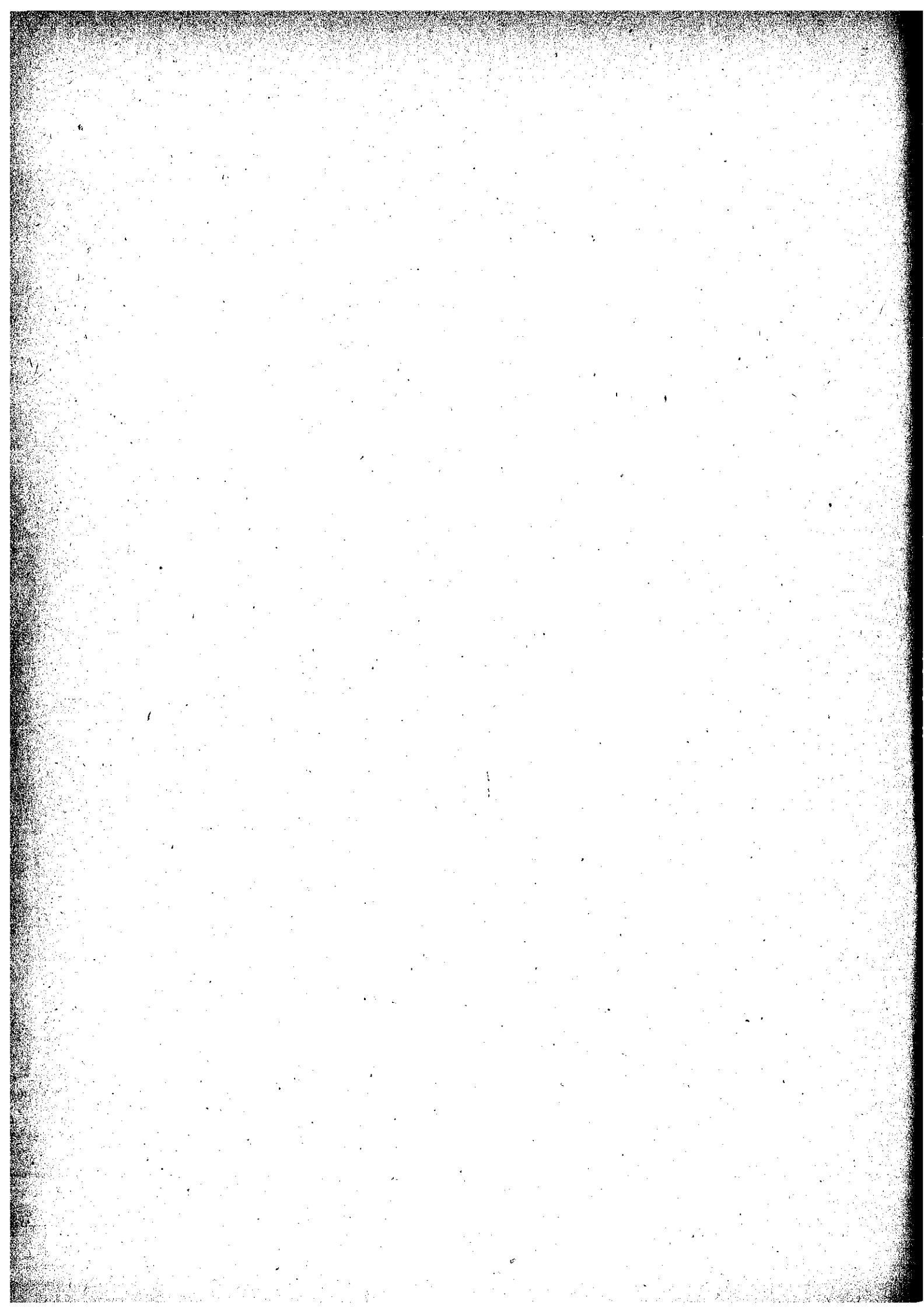
Bazı ülkeler Türkiye'ye petrol alsın da otomobilleri durmasın, kaloriferleri yansın diye her yıl 2-4 milyar dolar devamlı para veremez.

Para verir. Ama yatırım yapsın, daha fazla üretsın, ihracat yapsın, borcunu ödesin diye verir.

O halde olacak şey:

1. İçeride üretim artışından fazla para basmayacağız ki aynı malı almak için daha fazla para ödemeyelim.
2. İyi bir vergi sistemi kuracağız ki, Kara Para'yı yok edelim, yatırımları finanse edecek kaynak bulalım. İnsanlar işsiz kalmasın.
3. Döviz ihtiyacımız kadar ihracat yapacağız ki, devamlı iane ile yaşayalım.

ÖMER DİNÇKÖK

KAMU KESİMİNİN KARAR VE UYGULAMALARININ
TÜRK EKONOMİSİNİ YÖNLENDİRME BAKIMINDAN ÖNEMİ

Ömer DİNÇKÖK*

Dünya ülkelerince Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak kabul edilmektedir. Hakikaten, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana gözle görülebilen hamleler, sanayileşme ve tarım geliştirme gayretleri ve fert başına isabet eden yıllık gelirdeki artış bu gelişmenin ispat aracı olarak kabul edilebilir.

Başından beri bu konudaki en büyük görev ve sorumluluk devletin olmuş, önceleri bu atılımları devlet başlatmış ve daha sonraları (son 30 yıl) özel sektör varlığını hissettirmiştir.

Konumuz itibarıyla devlet kararlarının ve uygulamanın özel sanayi kesimini ne yönlerde etkilediği ve bu tutumun gelecek açısından değerlendirilmesi üzerinde duracağız.

* * * *

Ekonomik yapımız içinde özel sektörün varlığı inkâr edilemez. Fakat kamunun da bazı temel ekonomik görevlerinin olduğu şüphesizdir. Devlet, bu gerçekler ışığında ekonomiye yön vermeli, kararlar geleceğe dönük ve uyumlu olmalıdır.

Edinilen tecrübeler ve bazı örnekler kamunun bu konularda gelişkili uygulamalarını ve uzun vadede heves kırıcı davranışlar içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Kalkınma planlarının bir parçası olan yıllık uygulama programlarının bir sonraki yıl için, 30 Kasım tarihine kadar açıklanması ve Resmi Gazete'de yayınlanması gerekirken; 1978 Yılı Programı 28 Şubat 1978'de,

---

*Ömer Dinçkök, 1948 yılında İstanbul'da doğmuştur. Robert Kolej'de okumuş, İngiltere'de lisans üstü iktisat ve iş idaresi eğitimi görmüştür. Aksu Fabrikaları T.A.Ş. Murahhas azasıdır. Evli bir çocuk sahibidir.

1979 Yılı Programı ise 3 ayı aşkın bir gecikmeyle 11 Mart 1979'da yayınlanmıştır. Yatırımcının ana kılavuzu mahiyetindeki bu programların gecikmesi yanında muhteviyatları da tartışılabilir. Aynı şekilde 1980 Yılı Programı da bugüne kadar açıklanmamıştır.

Kamu yatırımlarında da yatırım konusu, seçilen teknoloji ve yatırımların gerçekleşme süresi açısından dengesizlik göze çarpmaktadır.

200'e yakın kamu yatırım projesinin bir bölümü yatırımcı bir yaklaşımla değerlendirilebilse idi, bugüne kadar işletmeye açılmış, ürününü satabilen, istihdam yaratan ve devlet bütçesine katkıda bulunan kuruluşlar olabildi.

Özel teşebbüs tarafından yapılabilecek yatırımların kamu tarafından üstlenilmesi ve yatırım sürelerinin uzaması kaynak israfına,devletin ana görevleri aksarken lüzumsuz sorumluluklar yüklenmesine, sebep olmaktadır. Bazı konularda ise kamu öncülüğü gerekçesiyle özelkesimin kolaylıkla yapabileceği başarılı olduğu veya olabileceği yatırım alanlarına girilmektedir.

1975 Yılında başlanan ve 1981'de gerçekleşmesi hedef alınan sigara kağıdı tesisinde bugüne kadar henüz yatırım tutarının %30'u kadar harcama yapılabilmektedir. Daha ne zaman üretime geçilebileceği belli değildir. Bu tür örnekleri çoğaltabilmek mümkün.

İçinde bulunduğumuz sanayileşme sürecinde, kamudan beklenen alt yapı hizmetleri, yatırımcının ihtiyaçlarına ayak uyduramamaktadır.

Enerji, su ve ulaşım (kara, hava, deniz) konularında özel kesim kendi boryunu aşan engellere çözüm aramak mecburiyetinde kalmaktadır veya dinamizm prensipine ters düşen bir yavaşlık içinde bulmaktadır kendini.

Bu yavaşlık ve rehavet dışı açılma söz konusu olduğunda düşük verimlilik, aşırı istihdam ve yüksek maliyetle neticelenmektedir.

Kamu kısa dönemde gerekli ön hazırlıkları tamamlamadan, kamu kuruluşlarının üretimini ve ihracatını teşvik için geçen yıl bazı tedbirler almış, fakat tedbirler gerçekçi biçimde değerlendirilmediği için bir süre sonra

bundan vazgeçilmiştir. Geçen yıl kamu kuruluşlarına, kapasiteleri dahilinde olan, fakat yapısal nedenlerle ulaşamayacakları hayali üretim ve ihracat hedefleri verilmiş, bu hedefler açıklanmıştır. Üstelik geçen yılın Mart ayında bu üretim ve ihracat hedeflerine ulaşacak bu kuruluşlar yöneticilerine prim de vaadedilmiştir.

Üretime hedefine ulaşmak el çırpma gibi göz açıp kapayıncaya kadar ulaşılacak bir nokta değildir. "İhracat yapacağız" demekle yapılabilecek kadar kolay değildir. İhracatı geliştirmek uzun hazırlık gerektirir. Eksikliklerin tamamlanması, pazarların bulunması, teşkilatların reorganizasyonu, ham maddenin temini düşünülmeden atılan adımlar bu işlerin uygulayıcılarının inanç ve azmini sarsar.

Bir spor müsabakasından zafer bekliyorsak sporcuyu eğitmeli, hazırlamalı, kondisyona sokmalı ve sonra yarıştırmalıyız. İlk müsabakalardaki başarısızlık sporcunun moralini bozar. Daha sonraki çalışmalarda ya işi büsbütün bırakır, ya da onu teşvik eden birisi olursa başarıya ulaşmak için daha hırslı çalışır.

Bu çeşit bir ortam içinde kamunun, bir yanda kendinden beklenen alt yapı hizmetlerini aksatırken; öte yanda özel kesimin (olağanüstü şartlara rağmen) yapabileceği işleri, yatırımları üstlenmek istemesini, ayrıca özel kesimin elindeki tesislere sahip çıkarak bunları da batıl hale dönüştürme arzusunun, açıklamak oldukça güç.

Bundan bir süre evvel Türkiye Kömür İşletmeleri 143 adet kömür işletmesini devraldı. Kendi yöneticisi gibi sevk ve idare imkanı elinde olan iş sahiplerini faaliyetten alıkoydu. Fakat bu 143 işletme üretimi randımanlı sürdüremedi...

Devletin eğitim konusuna eğiliş biçimi de, insan kaynağının ülke çıkarlarına ters kullanılmasına sebep olmaktadır. Amaçlara göre eğitim uzun vade-
li bir perspektif içinde görülmelidir. Ülkenin ön planda ihtiyacı olan yüksek öğrenim sahalarına ağırlık verilmelidir. Yüksek öğrenimde bazı ihtisas dallarındaki öğrenci sayısı ihtiyacı karşılayamazken buna karşılık yine bazı öğretim kuruluşlarında ihtiyacın üstünde öğrenci eğitim görmektedir. Bu dengesizliği bugün için kabul edebilmek bir ölçüye kadar mümkündür.

Zira dengeyi bulmak için planlı bir çalışma yapılarak gelecek yıllarda bu düzeltililebilir.

Teknik insan gücünün 1983 yılına göre yapılan arz ve talep tahminlerinde, bu dengesizliğin inşaat mühendisleri, makine mühendisleri, elektrik mühendisleri, kimya mühendisleri için artacağı, yani bu kollarda eğitim görenlerin talebe göre yetersiz kalacağı hesaplanmaktadır.

Eğitimin, ülke kalkınmasında ne denli güçlü bir vasıta olduğu, ülke değerlerine, örf ve adetlerine, maddi ve manevi kıymetlerine sahip çıkabilmesi ve ülke bütünlüğü için geleceğe dönük emniyet kaygılarının izale edilmesi için tesirli bir silah belki de yegane silah olduğu apaçık ortadadır.

Bu konuda ihmal vardır; devlet kendine çok uzak kalan konulara çok yakın ilgi gösterirken, onlara sahip çıkarken, ana görevine ve ülke istikbaliyle doğrudan orantılı olan eğitim ve yüksek öğrenim konularına oldukça uzak kalmaktadır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin her yıl artan bir tempo ile devlet bütçesine yük getirmesine rağmen, konunun temeline inilmemekte ve ancak dış kredi kuruluşlarının şartı olarak KİT'lerin ürünlerine zam yapılmakta ve zararlar azaltılmaya çalışılmaktadır.

KİT'ler enflasyonun artmasında tesirli olmakta ve halâ plan çerçevesinde yönlendirilememekte, bu konuda etkin bir çalışma yapılamamaktadır. Amaç, KİT'lerin ekonominin gerçeklerine ayak uydurabilir yönde geliştirilip hale getirilmesidir.

Konunun uzmanları, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nu oldukça liberal olarak nitelendiriyorlar. Hatta yabancı yatırımcılar dahi özü itibariyle bu kanunun yabancı yatırımcıya güvence veren ve rahat koşulları getiren bir kanun olarak görüyorlar. Fakat uygulama hiç de böyle değil.

Yabancı sermayeye "gel" demediğimiz gibi, mevcutlara da "git" diyen ortamı yaratan zihniyetin rasyonel düşündüğü pek iddia edilemez. Bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke yabancı sermaye aracından gayet iyi faydalanmakta iken, biz daha tartışmasını sürdürmekteyiz.

II.Dünya savaşından enkaz halinde çıkan Almanya, yabancı sermayeyi benimsemese idi herhalde bugünkü gelişmişlik seviyesine ulaşamazdı. Almanya'nın 35 yıl gibi bir sürede bu ölçüde kalkınmasını mucize olarak nitelendirilmektedir. "Alman mucizesi" tabiri sık sık kullandığımız bir ifade şekli oluyor. Konunun dışında kalıp seyirci gibi bakarsak bu bir mucizedir. Ama detayına girdiğimizde mucizenin "beşeri imkanlarla yaratıldığı" ve belirli ana fikirlerden filizlendiğini görürüz. Pekalâ bundan kendimize örnek alabileceğimiz ve uygulayabileceğimiz prensipler var. Bunların başında "yabancı sermayeyi teşvik" gelir.

Her siyasi yönetim döneminde bu konu gündeme gelmiş, tartışma konusu yapılmış, fakat yine siyasi tahrikler ve mülâhazalarla cesur kararlar alınmamıştır.

Oldukça aktüel bir başka konuya daha değinmek istiyorum. Bu konu, özel sektörün hayatıyetine tesir edecek yönde alınmış olan kıt kaynakları ziyan etme ve (anonim şirket ve limited şirketlerin ihtiyat akçelerini devlet tahviline dönüştürülmesi) kararıdır.

Başta da ifade ettiğimiz gibi, kamunun ekonomiyi yönlendirmesini ve bunun yararı şüphe götürmez. Özel kesim kamunun teşvikiyle gelişmiş ve belirli bir düzeye gelmiştir. Ama "çocuk yürümeyi öğrendi" diye elini bırakmamalıyız, hele asla "çelme takmamalıyız".

İhtiyat fonlarının devlet tahviline dönüştürülmesi, ekonomik kaidelerle cevaplanamayacağı için ancak siyasi amaçlara dönük olabilir. Hatta bu şartı yerine getirmeyen şirket yönetim kurulu üyeleri ağır para cezası ödeyecek ve "sabıkalı" duruma düşecektir. Bu iş için tanınan süre de üç aydır.

* * * *

Türkiye konumu itibariyle, stratejik, hareketli ve adeta kaynayan bir bölgede bulunmaktadır. Türkiye'de son yıllardaki ekonomik durgunluk ve siyasi istikrarsızlık, dış ülkelerde yakinen ve zaman zaman endişe ile izlenmektedir. Ekonomik çözümler ve istikrar, beraberinde siyasi dayanışma ve itimat getirecektir. Bunların tartışması ve alternatif çözüm yolları konumuz dışında kalıyor.

Açıklamalarımızı ve verdiğimiz örnekleri belli bir ana fikir etrafından toplamak gerekirse kısaca, "kamuun ekonomiyi yönlendirmesi günlük değerlendirmelerle olmaktadır". Günlük kararlar ve tedbirler ekonomiyi yönlendiriyor. Hazırlanan kalkınma planları zaman zaman hayalci boyutlar ve hedefler öngördüğü için kontrol ve takip aracı olmaktan çıkıyor.

Kalkınma planları belirli siyasi görüşleri yansıttığı için siyasi kadroların değişmesi halinde geçerliliğini kaybediyor ve revize ediliyor. Kısa vadeli kararlar aynı şekilde siyasi görüşleri yansıtıyor.

Ekonomiyi "istikrara kavuşturabilmek için" alınacak politika kararlarının ve siyasi yönetimde asgari müştereklerde birleşmek, kamu kararlarına olan saygınlığı artıracaktır.

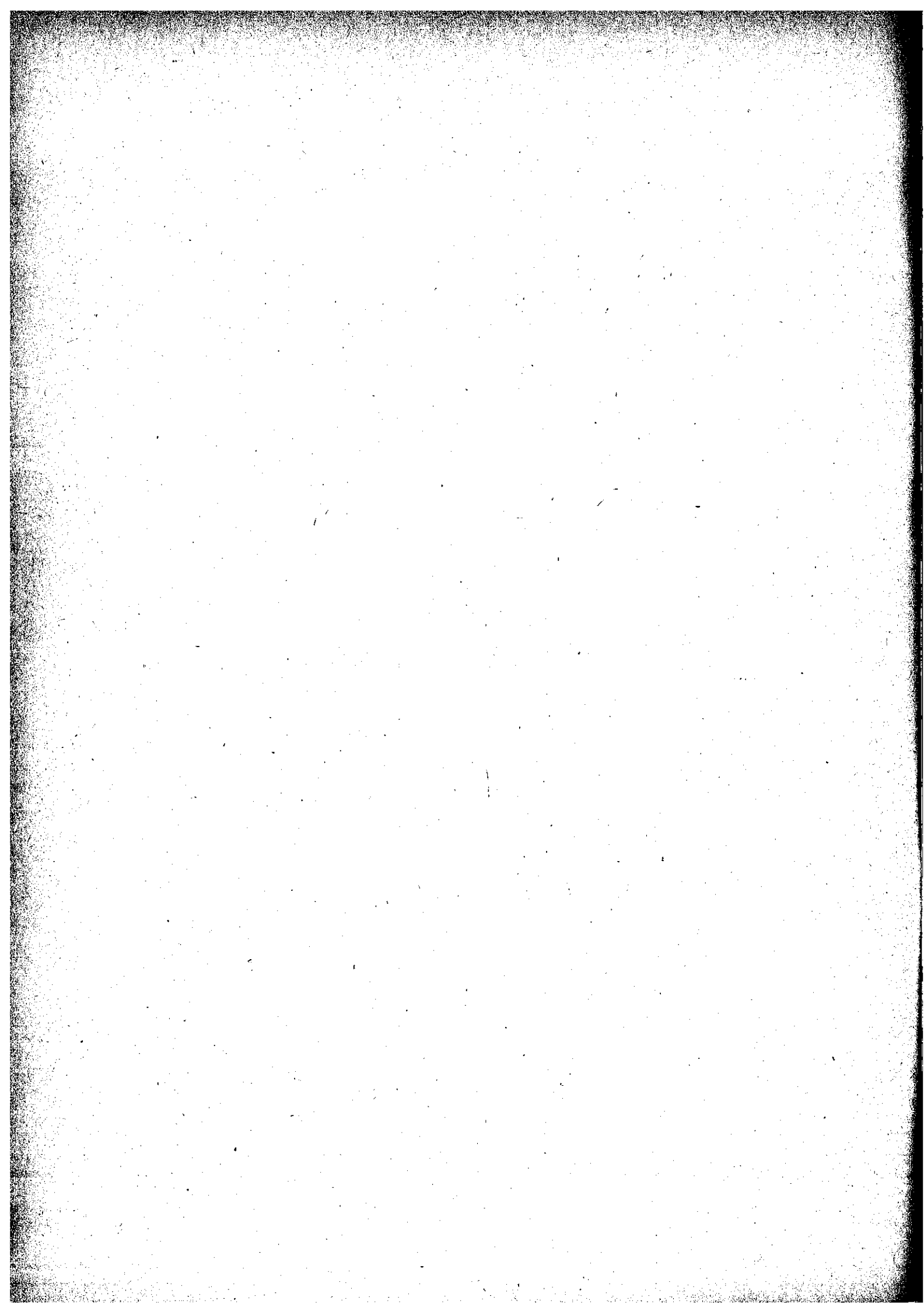
Kısa vadeli amaçlarla ve görüşlerle alınan ekonomiyi yönlendirme kararları bazen gecikmiş kararlar oluyor. Bazen de özel sektörü köstekleyici oluyor.

Gelişmekte olan bir ülke olarak ve stratejik konumu açısından Türk ekonomisi siyasi hedeflerden arınarak ve belirli bir ekonomik görüş birliği içinde yönetilmelidir.

Özel kesimin potansiyeli artık tartışma konusu olmaktan çıkmalı ve konulacak hedeflere özel sektörün ulaşması için imkân tanınmalıdır.

Devlet, kamu kuruluşlarının içinde bulunduğu durumu gerçekçi gözle değerlendirmeli ve rasyonel bir çalışma ile bu kuruluşların geleceğini düzenlemelidir.

ERSİN FARALYALI

TÜRK EKONOMİSİNİN DIŞA AÇILMASI

Ersin FARALYALI*

Son yıllarda ihracatın artırılması konusunda çok şey söylendi. Hükümetlerin ve onlara vücut veren değişik görüşlü siyasi partilerin bile "asgari müşterek" olarak birleştikleri tek konu bu oldu.

Dış ödemeler dengesi veya dengesizliği, yanlış sanayi politikaları, üretim yetersizliği, alt yapı noksanlığı, finansman sorunu, maliyet sorunu, enflasyon ve daha birçok ekonomik olaylar "ihracat" başlığı altında bol bol tartışıldı.

Neticede güzel bir kelime bulundu, ihracat sözcüğü yerine "dışsatım" denildi. Misaadenizle benim de hoşuma giden bu kelimeyi kullanacağım.

Fakat bir önemli, hence en önemli husus, devamlı olarak gözlerden kactı. "Eğitim" ve çok geniş anlamıyla "Kültür" noksanlığı.

Dışsatımın artırılmasında faal olacak insan gücü, bu maksatla eğitilirmiydu?

Dışsatımcılara destek olacak, onların bu zor ve engebeli yolda rahat yürümelerini sağlayacak idari kadrolar, tatbikatçılar, acaba dışsatımın önemini kavramışlarmıydı?

Bunun gereğine inanıyorlarmıydı?

Yoldaki Türk vatandaşı dışsatımın Türkiye için önemini bilmezse, olumlu veya olumsuz neticelerinden etkilenmezse, dışsatım herkesce benimsenip desteklenmez ve kafalarda bir şuur yaratılmazsa, işimiz hergün daha zorlaşacaktır.

---

*Ersin Faralyalı 1939 yılında İstanbul'da doğmuştur. Robert Kolej'de okumuş, Ekonomi dalında yüksek tahsil görmüştür. Kısmet Deri Sanayii ve Ticaret A.Ş. İdare Meclisi Başkanı ve Murahhas Üyesidir. Ürünlerinin çoğunu yurt dışına ihraç etmektedir. İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Üyelerindendir. Evli, iki erkek çocuk babasıdır.

Çok arzu edilirdi ki, Sayın Cumhurbaşkanı, Devlet Başkanı olarak, nasıl Türk sporunu dış ülkelerde iyi temsil eden kıymetli sporcularımızı Çankaya Köşkünde kabul edip, Türk milletine bu vesileyle bir mesaj veriyorsa, her yıl değişik dallarda dışsatımda başarıya ulaşmış iş adamlarımızı da aynı şekilde bir merasimle kabul etsin, devlet olarak ihracattaki başarının önemini milletimize duyursun.

Dışsatım, Türkiye'nin coğrafi hudutları dışında, Dünya pazarlarında, çok değişik koşullar altında üretilmiş çok çeşitli ve değişik menşeli mallarla rekabet halinde Türk ürünlerinin satışı için sürdürülen çok zor bir ticari faaliyettir.

DEVAMLILIK ŞARTTIR.

Dünya pazarlarına ilk adımı attığımızda, (özellikle son zamanlarda olduğu gibi), "bugün için ürünlerimi satmak istiyorum. Çünkü ithal girdilerim için bana döviz gerekli. Ama yarın da size mal satabilirmiyim bilemem" görüntüsü daha başlangıçta ayağımıza köstek olmaktadır.

Neden böyle yapıyoruz?

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla başlıca iki sebep var:

Birincisi, iç pazarın herşeye rağmen cazip oluşu. İkincisi Hükümetlerin politikaları.

İğneyi kendimize, çuvaldızı başkasına misali önce birinci sebep üzerinde durmakta fayda var sanırım.

Türkiye'de bir gerçek var. Nüfus artışı, yılda yaklaşık %3'e yaklaşıyor. Mevcut nüfusun %50'si 20 yaş ve daha küçük yaştakiler. Bu toplumda tüketim eğilimi devamlı olarak artmaktadır, artacaktır.

Türkiye, sanayileşme sürecini tamamlamadan üretimi artıramadan devamlı büyüyen nüfusunu doyurmak ve bir tüketim toplumuna dönüşmek gibi bir tenakus içindedir.

Dış pazarlarda, özellikle Batı'da her türlü hakları korunan tüketiciye karşın; iç pazarda her üretileni satın almaya mecbur ve hiçbir korunma önlemi olmayan tüketiciye mal satmak tabii ki daha kolaydır.

Yapılan da budur.

Neticede dışsatımcıların en büyük rakibi iç pazar olmaktadır.

Şu halde, ekonominin dışa açılmasında başlıca görev biz sanayici ve iş adamlarına düşmektedir.

Her türlü imkanımızı dışsatım için seferber edeceğiz. İnsan gücümüzü teşkil eden elemanları, yeni yöntemlerle, yeni bir dünya görüşüyle eğitip dış pazarlarda onlardan faydalanacağız. Devamlılık prensipine önce biz inanıp, sahip çıkacağız.

1973 Sonlarında, Türkiye'de yaklaşık 2.7 milyar dolar döviz rezervi varken dışsatım için artık yapılacak birşey kalmamış ve sanki dışsatım kendiliğinden yürüyecek, giderek artacakmış gibi, konuyu unuttuk. Gündem dışı bıraktık. Bu tip davranışlarla gerilemeye mani olamayız.

Hükümet politikalarına gelince, devamlılık, bir yandan da istikrarlı politikalara bağlıdır.

İstikrarsız, tutarsız, kısa vadeli ve dışsatım için hiçbir güvence veremeyen kararlar veya kararsızlıklar dışsatımcıyı bezdirmektedir. Hükümetlerin en iyi niyetle aldıkları bazı kararların, tatbikatçılar tarafından nasıl hedefinden saptırıldığını hep görüyoruz. Genel olarak, Hükümet politikaları, seçilen sanayileşme modeliyle başlamaktadır.

1960'larda Sanayileşme modeli "ithal ikamesi" esasına dayalıydı.

Döviz kazanmaktan çok döviz tasarrufuna yönelik bu model ve gereği olan yüksek gümrük duvarları himayesinde Türkiye'de oldukça güçlü sanayiler kuruldu.

Esasen hitab ettiği iç pazarda üretim-tüketim dengesini sağlayabilmek için kurulmuş bu sanaylin dahi bugün büyük miktarlarda dövize ihtiyacı var.

Şu halde, Türkiye'de artık dolaylı değil, doğrudan döviz kazandırıcı sanayileşme sözkonusudur.

Türk Ekonomisi, kapalı ekonomiden sıyrılıp, dışa açılmasını ancak böyle başaracaktır.

* * * *

Yeni dönemde üzerinde durulması gereken en önemli iki konu şüphesiz Türkiye'nin zirai potansiyeli ve turizm potansiyelidir.

Yapılacak olan ekonomik planların ve seçilecek sanayileşme modellerinin ziraata dayalı yani "Agro Ekonomi" esaslarına dayalı olması gereğine inanıyoruz.

Dünya nüfusunun 1/3'ü aklık içindeyken, Türkiye'mizin besin ihtiyacının tamamını kendi kaynaklarından karşıladığını düşünürsek bu sahadaki mevcut potansiyeli de daha iyi kullanabilmek için her türlü imkanların seferber edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Böylece dışsatımın artırılması tartışmalarında daima ortaya çıkan bir suale de cevap vermek imkanımız artacaktır.

Denir ki, "iyi ama satacak neyimiz var?"

Her türlü gıda maddemiz var. Hem de en iyisi... Diyebildiğimiz zaman büyük bir güçle ve inançla yeni dış pazarlara da girebileceğiz.

Petrol zengini Arap ülkeleri ki, içecek su dahil besin maddelerinin tamamını ithal ederler, ileri sanayi ülkeleri içinde özellikle Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkeleri bizim için esasen mevcut olup faydalanamadığımız alıcı pazarlar, o zaman bizim için büyük döviz kaynağı olacaklardır.

* * * *

İki anımı burada, sizlere kısaca anlatmak istiyorum.

İskoçya'da Edinburg kentinde Avrupa Topluluğu Daimi Konferansı toplantısı sırasında bütün delegelerin ve eşlerinin katıldığı muhteşem bir yemekte masalarda, İtalyan şarabı, İtalya'dan gelmiş şişelerde içme suyu, İtalyan ürünü Grisini, İtalyan peyniri ve yemekten sonra İtalyan kahvesi-Ekspresso ikram edildi. İnsan ister istemez özlem içinde kalıyor!...

Biz "satacak neyimiz var ki" derken, geçen yıl Endonezya'dan gelen bir heyet şaşkınlık içinde bize şunları söyledi: "Biz, 110 milyon nüfuslu bir Müslüman ülkeyiz, OPEC üyesiyiz, 10 milyar dolar döviz fazlamız var, dünyayı dolaşıyoruz buğday satın almak için. Meğer Türkiye'de ihtiyaç fazlası satılabilir 2 milyon ton buğday varmış, haberimiz yoktu!... Kendi gemilerimizi de göndeririz. Yeter ki siz malı yükleme limanına taşıyın ve limandaki yükleme araçlarını temin edin".

* * * *

Konuşmanın başında eğitim ve kültür derken, belki de en çok turizm alanındaki noksanlıktan yakınıyordum. Gerçekten turizm, yatırımcıların dahil, yöneticilerin ve bütün halkımızın üzerinde eğitilmesi gereken bir konudur. Çok zor bir ticari faaliyettir. Çünkü müşterisi, dinlenmek, görmek, gezip eğlenmek için yola çıkmış egoist insandır.

İyi planlandığı takdirde çok kârlı bir ticari faaliyettir. Zira çoğu kez karşılığında bir mal vermeden sadece hizmet vererek ve güzellikleri hatta uzaktan göstererek karşılığında para aldığınız bir ticari faaliyettir.

Turizm başta olmak üzere, her sahada sanayileşmemiz için ekonomimizin daha süratli ve daha rahat dışa açılabilmesi için yabancı sermayeden istifade etmeyi peşin şart olarak görüyorum.

* * * *

Yabancı sermayeden, teknolojiyen, tecrübeyden öğrenecek çok şey var. Lüzumsuz gururu, endişeleri bırakıp buna dört elle sarılmamız lazım. Yabancı

sermaye mutlaka istismarcı olamaz. Karşılıklı menfaatlerdir önemli olan. Menfaatlerini korumasını bilen, şahsiyetli hür teşebbüs mensupları zaten yabancı sermayenin istismarına meydan vermezler. Dünyada kalkırmakta olan ve döviz girdilerini artırma çabasındaki tek ülke biz değiliz. Fakat zirai potansiyeli bu kadar geniş, turizm için tabiat ananın verdiği zenginliklerle dolu bu güzel yurdumuzda, olanaklarımızı oranla en yavaş ilerleyen ülke biziz.

Oysa diğer ülkeler kendi öz kaynaklarını daha verimli kullanmak için yabancı sermayeden hiç çekinmeden istifade etmektedirler.

* * * * *
Dış satımı özendirmek için alınmış ve alınmakta olan tedbirler için de söyleyeceklerim var.

Amerika'yı yeniden keşfetmeye hiç gerek yok.

Dış satımı özendirici tedbirler, en ileri sanayi ülkelerinden, ABD'den tutun, bizim gibi kalkırma çabasında olan her ülkede yıllarda geniş biçimde uygulanmakta olan tedbirlerdir. Yani denenmiş, netice alınmış modeller mevcuttur. Mesele uygulamadır.

Bütün bu modellerin başarılı uygulanması bir esas şarta bağlıdır.

Herkes iş adamını dışsatımcıyı, aksi varit oluncaya kadar, "dürüst ve vatanperver" kabul etmek mecburiyetindedir. Kiskanmayla, şüphecilikle teşvik tedbirleri bir arada yürütülemez.

Türkiye'de devlet vardır, kanunlar vardır.

Kötü niyetli, istismarcı kişileri tutar en ağır cezayı verebilirsiniz.

Fakat bir münferit olay için bütün bir sistemi kötülemeye, yok etmeye kimsenin hakkı yoktur. Ama bu yapılmıştır!...

Bu olaylarda hep genel anlamda kültür noksanlığını görmek mümkündür.

Şu halde Türk ekonomisinin dışa açılmasında hükümetin rolü ne olmalıdır?

Herşeyden önce Hükümetler, dışsatım için iş adamına yolu açacak, dışsatımın ancak ve ancak hür teşebbüs tarafından yapılabileceğini, kabul edecek, engelleyici, müdahaleci olmayacaktır.

Bu güvence içinde kendinden emin, süratli karar verebilen, risk alabilen, dünya görüşü geniş, insan münasebetlerinde tecrübeli ve şahsiyetiyle dış pazarlarda itimat telkin eden, eğitilmiş iş adamlarımız dış satımı artıracak tek unsurdur.

Dışsatım konusunda rahatsızlığını devamlı hissettiğimiz önemli diğer iki hususa değinmek istiyorum.

Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu ve 17 sayılı kararname halen yürürlükteyken, bütün yukarıda şikayetçi olduğumuz hususların biran önce düzeltilildiğini kabul etsek dahi, hangi akli başında insan dışsatım için yeni girişimlerde bulunur?

Yurda milyonlarca dolarlık döviz kazandırmış olan bir müessesenin ve yetkili şahıslarının, birkaç dolarlık noksanlık için ağır ceza mahkemelerinde süründüğünü görmek, bu olayı yaşamak çok üzücüdür.

Diğer husus şudur. Sanayi mamul satan dışsatımcılara ödenen vergi iadesi, yani satılan malın maliyetinin bir kısmı ile kârının tamamını teşkil eden bu ödeme şekli, devamlı yanlış değerlendirilmekte, hazineden iş adamlarının cebine konan para diye istismar edilmektedir.

En iyi niyetli ekonomistler, yazarlar tarafından dahi hep tek yönlü değerlendirilmiştir, denir ki "1979 yılında hazine, dışsatım yapanlara 8 ayda 2 milyar Türk Lirası ödenmiştir."

Nedense, bu ödemenin mesnedi olan dışsatımdan Türk Ekonomisi ne kazanmıştır, bu değerlendirme yapılmaz.

Bunları bir ihracatçı, olayları yaşayan bir kişi olarak beni çok rahatsız eden hususlar olduğu için bilhassa belirtmek istedim.

* * * *

Avrupa Ekonomik Topluluğuna üyeliğimiz sözkonusudur.

Tam üyeliğe baş vurmak için zamanımız çok daralmıştır.

Sanayici ve iş adamlarımızın nihayet inanarak, ittifak halinde bu topluluğa üyelik için Hükümete baş vurduğunu biliyoruz.

Hep eksikliğini duyduğumuz ve maalesef bugüne kadar hiçbir konuda yapamadığımız güç birliğini, bu konuda yapmaya davet ediyorum sizleri...

Bütün imkanlarımızla, üyeliğe müracaat için sorumlu kuruluşları süratle harekete geçirmemiz tarihi görevimizdir.

Bu üyeliğin Türkiye için siyasi ve ekonomik önemi son zamanlarda daha iyi ortaya çıkmıştır.

Bu konuda fazla detaya girmek istemiyorum.

Ancak, Türk Ekonomisinin dışa açılması için en geniş ve en rahat kapının da Topluluğa üyelik olduğuna inanıyorum.

Bu kapıdan Yunanistan girmiştir.

Kapının eşiğinde büyük bir heves ve arzuyla içeri girmeyi bekleyen İspanya ve Portekiz vardır.

Türkiye'nin ekonomik yapısında, bu Akdeniz ülkeleriyle benzerlikler çoktur. Bu ülkelerde dışsatım yönünden rekabet halinde olduğumuz başta zirai ürünler, birçok sanayi mamullerimiz vardır.

Ankara Anlaşmasıyla sağladığımız "ortak üyelik" sıfatı, "tam üyeliğe" geçiş için bizim büyük bir avantajımızdır.

Lütfen bu son şansı kaybetmeyelim.

... ..

... ..

... ..

... ..

HÜSNÜ ÖZYEĞİN

TÜRK EKONOMİSİNDE KALKINMANIN FİNANSMANI

Hüsnü ÖZYEGİN*

Kalkırma demek yatırım demektir. Yatırım, iç paradan tasarruf ve dış parayı gerektirir. Bir ülkede iç para üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin tüketim yerine daha fazla bölümünün tasarruflara yöneltilmesiyle sağlanır.

Tasarruflar iki bölümde belirtilebilir: Gönüllü tasarruflar ve zorunlu tasarruflar. Gönüllü tasarrufları mali aracı kurumlar yönlendirir. Bankalar ve sermaye piyasası bunların örnekleridir. Zorunlu tasarrufları ise devlet toplar. Bu vergiler ve sosyal güvenlik fonlarıdır.

Bir ülkede elde edilen gelirin tasarruflara veya tüketime yönlendirilmesinde devlet politikaları etkili olur.

Dış para bulmanın ana kaynağı da ihracattır. Bir ülke ürettiği mal ve hizmetlerin ne kadarını içte tüketip ne kadarını dışarıya satmaya gene ekonomik politikalarıyla karar verir.

Gelişmekte olan ülkelerin ihracat olanakları kısıtlıdır. Bu nedenle gelişme tamamlanıncaya kadar bir süre dışarıdan döviz olarak kredi bulmak zorundadır.

Bu aynen işe yeni başlayan bir dükkanın ilk anlarda krediye olan ihtiyacı gibidir.

Ama önemli olan bir yandan ihracat gelirlerini geliştirip tüm döviz ihtiyacını karşılayabilecek boyuta getirmek, öte yandan dışarıdan bulunun kredileri içeride tüketmemek, tam tersine döviz geliri getirecek yatırım-

---

*Hüsnü Özyeğin, 1944 yılında İzmir'de doğmuştur. İnşaat Mühendisi olarak ABD'de eğitim görmüş, İşletme Fakültesinde işletmecilik ihtisas programını tamamlamıştır. Pamukbank T.A.Ş. Genel Müdürüdür.

lara yöneltmektir. Böylece gelir kaynaklarıyla ihracat yapıp döviz borcunu ödeme imkanı doğar. Tersine bu para günlük ihtiyaçlarda kullanılırsa ülkenin döviz ihtiyacı sürüp gider.

- Türkiye ne yapmıştır?
- Türkiye kalkınmak istemektedir.
- Kalkınmak için iç ve dış paraya ihtiyaç vardır.
- İç para tasarruf demektir.
- Türkiye kalkınma planlarına paralel bir tasarruf politikası uygulayamamıştır.

Böylece gönüllü tasarruflar istenen boyutta olmamış, veya mali aracı kurumlara gelen gönüllü tasarrufları bu kurumlar ekonominin kalkınması için kullanamamışlardır.

Devlet zorunlu tasarruf mekanizması olan veryi iyi kullanamamış ihtiyacı olan parayı toplayamamıştır. Ülkemizde son yıllarda önemli boyutlara ulaşan sosyal güvenlik fonları da uzun vadeli yatırımlar yerine cari harcamaların açıklarının kapatılmasında kullanılmıştır. İşte o zaman ülkede iş yapmanın tek kaynağı para basmak olmuş, enflasyon sorunu büyük boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye dış para konusunda ne yapmıştır?

Önce ihracatı artıramamış, ihracata önem vermemiştir. GSMH'sinin %10'u kadar ithalat yapan Türkiye GSMH'sinin %5'i oranında ihracat yapabilmekte, aradaki farkı borçlanarak kapamak istemektedir.

Dışarıda borç para boldur. Ama bir şartla borçlanılan finansman kuruluşlarına ana para ve faizi ödeyebilecek imkanların yaratılacağını göstermek koşulu ile.

Bu koşul ise alınan parayı, yatırıma, üretken alanlara yatırmakla olur. Dışarıdan para bulup bununla margarin almak, petrol alıp kullanmakla bu para tüketilmiş olur.

Ama bu para ile yeni margarin fabrikaları kurup ihracat yapılırsa, bu para ile ülkede petrol aranılıp bulunursa ülkenin petrol faturası küçültülürse ülke borcunu kolaylıkla öder.

Türkiye işte bu çarpıklıklar içindedir.

Türkiye'nin iç para ve dış para konularındaki başarısızlığının yanı sıra bir de dünya ekonomik koşullarındaki olumsuz gelişmelere karşı ülkenin hiç tedbir almaması sorunlarımızı daha da artırmıştır.

Sanayileşmiş zengin ülkeler dahi 1973 petrol krizi karşısında petrol fiyatlarını artırmak ve tüketimi kısmak gibi tedbirler alırken, Türkiye 1973 yılından buyana uzun süre petrol ve yan ürünlerine subvansiyon uygulamıştır. Bu ekonomik politika hem iç para hem dış para sorunlarını artırmıştır. 1977 Yılı sonuna kadar döviz rezervlerinin eritilmesi ve kısa vadeli DQM'ler sayesinde 1973 petrol krizinin etkilerinin görülmesi 1977 sonlarına ertelenmiş fakat bu tarihten itibaren bütün ihtiyatlarımızı da tükettiğimiz için tam bir darboğaza girilmiştir.

Dünya ekonomik koşulları 1970'lere kadar 5 veya 10'ar yıllık süreler içinde önemli değişikliklere uğrarken son bir kaç yıldır, bilhassa son 6 aydır, aylık politik ve ekonomik gelişmelerle önemli ölçüde etkilenmektedir.

Örneğin, bir OPEC dönem toplantısının kararları ödemeler dengemizi %30 oranında menfi şekilde etkilemektedir. Bu süratle değişen dış ekonomik konjonktürü Türkiye'nin de çok süratli bir şekilde reaksiyon göstermesi ve yeni koşullara uymak için ek tedbirler almasını gerektirir. Halbuki Türkiye halâ 5 yıllık Kalkınma Planları ile idare edilmektedir.

Örneğin:

Bu çok değişen koşullara rağmen vergi reformları 10 yılda bir dahi yapılamamaktadır. ABD gibi enflasyon oranı %13'lerde seyreden bir ekonomide vergiler her yıl gözden geçirilerek ekonomiyi yönlendirici, zorunlu ve gönüllü tasarrufları artırıcı veya tüketimi azaltıcı bir araç olarak kullanılmaktadır.

Örneğin: Türkiye'de yıllardır sözü edilen asgari geçim indirimi artırılmazken, gelişmiş ülkelerde bu her yıl yapılmaktadır.

Kanaatimiz ekonomik kararların çabuk alınmaması yanlış ekonomik kararların alınması kadar kötü sonuçlar doğurur. Zira, ekonomik kararlar ancak günün koşullarına göre alındığı zaman amacına uygundur. Gecikmeler yanlış neticeler doğurur.

Örneğin:

Dünya ticaretinde para birimleri arasındaki pariteler her saat başı %001 nispetinde takip edilirken ülkemizde 2 yabancı paranın birbirine paritesinin aylarca %10-15 gibi büyük farklılıklar göstermesine maalesef müsaade edilmektedir.

Örneğin:

Bugün yanlışlığında görüş birliği sağlamış olan dış kaynakları eritici, iç tasarrufu kısıtlayıcı, alt yapıyı zorlayıcı bir ithal ikamesine dayalı sanayi modeli üzerinde yıllarca ısrar edilmiştir. Halbuki kanımızca artık devlet ve özelsektör olarak dışarıda yapılanı Türkiye'de nasıl yapıp pazarlarız yerine Türkiye'de ne yapıp dışarıda nasıl satabiliriz sorusuna cevap bulmalıyız.

Buraya kadar Türkiye'nin bugünkü genel görünümü ve bu noktaya nasıl geldiği konusunda genel görüşler belirtmeye çalıştık. Bundan sonra kalkınmanın iç ve dış finansman sorunları ve konulardaki önerilerimizi belirtmek isteriz.

İç finansman sorunlarının başında denk bir devlet bütçesinin sağlanması gelmektedir. Zira denkleştirilmeyen bir bütçe enflasyonu doğurmakta, enflasyon ise beraberinde devlet gelirlerini relatif olarak azaltırken cari giderleri artıran yeni enflasyonist baskılar getirmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri yeniden birer ekonomik kuruluş haline getirilmelidir. Bu sektör yarım kalmış yatırımlarını tamamlamalı ve önümüzdeki 2 yıl içinde yeni bir yatırım teşebbüsünde bulunmalıdır. Bu kuruluşlar

Öncelikle mevcut üretim kapasitelerini tam kullanmaya gayret etmeli ve ürünlerinin fiyatlarını yılda bir defa zım yapmak yerine serbest piyasa koşulları içinde pazarlamalıdır. Zarar nedenlerinin araştırılması, zararların bünyevi olması halinde bu kuruluşların tasfiyesi uygun olur.

Belediyeler Vergi Kanunu bir an önce çıkarılmalı ve bu idarelerin cari giderleri ve sabit yatırım fon ihtiyaçları kendi cari gelirleri ile karşılanmalıdır. Belediye hizmetlerini kullananlar bu hizmetlerin bedelini ödemelidirler.

Tarım ürünleri destekleme alımlarını üstlenmiş bulunan Tarım Satış Kooperatiflerinin sermayeleri üreticilerin katkılarıyla artırılmalıdır. Bu kooperatiflerin yalnız mevsimlik, kısa vadeli finansman ihtiyacı olmasıdır. Dünya piyasa fiyatlarının yüksek olduğu yıllarda bu kooperatiflerin fonları artmalı ve Merkez Bankasına birer kredi değil mevduat müşterisi olmalıdırlar. Destekleme alımları fiyatları dünya piyasa fiyatlarına uygun saptanmalı subvansiyon konusu yapılmamalıdır.

TC Merkez Bankasına gerçek anlamda ülkenin para kredi politikasını uygulama imkanı verilmelidir. Aslında Merkez Bankası aynı bir ticari banka gibi fon fazlası olan sektörlerin mevduatını fon eksiği olan sektörlerle kısa vadeli olmak koşulu ile kaydıran bir finansman kuruluşu hüviyetini kazanmalıdır. Merkez Bankasının kaynaklarını seyyal bir şekilde plase etmesi gereklidir ki piyasadaki para hacmini kontrol altında tutabilsin.

Maliye ve Merkez Bankası bünyesine miktarı dahi belli olmayan yükümlülükler getirilmemelidir. § 2.100.000.000 şeklinde 7 yıl vade ile konsolide edilen DÇM borçlarına Türk Lirası açısından bakıldığı zaman yılda ABD dolarının her 10 TL. miktarında devalüe edilmesi devlete 21 milyarlık bir yük yükleyecektir. Bu sadece DÇM'lerin ana parasına tekabül eden kısımdır. Faiz yükü de devalüasyon oranında artacaktır. Bu tür yükler kamu maliyesini zorlayıcı, enflasyonist yüklerdir.

Kalkınma planında öngörülen yeni yatırımların Türk Lirası ve döviz kaynakları temin edilmeden bu yatırımlara başlanmamalıdır.

Enerji üretecek yatırımları tamamlamadan ülkemizin tüketimine şimdiden yetmeyen enerji tüketimini artıracak yeni ağır sanayi teşebbüslerinde bulunmak sadece iç ve dış para kaynak israfına yol açacaktır. Enerji yatırımlarına özel bir önem vermek ve 90 milyar kilovat saat tahmin edilen hidroelektrik kapasitemizi bir an evvel üretici hale getirmek fevkalade önemlidir. Bu yatırımların döviz ihtiyacı da genellikle Dünya Bankası veya uzun vadeli satıcı kredileriyle temin edilebildiğinden bu tür bayındırlık yatırımları ekonomiyi ayrıca canlılık kazandırabilir.

Fiyatları ve ücretleri dondurmak politikasının yararlı olabileceğine inanmıyorum. Zira Birleşik Amerika gibi düzenli bir ekonomide dahi bu yıl %13'e ulaşan alışlagelmemiş bir enflasyon olmasına rağmen bu politikaya başvurulmasının yarar getirmeyeceği kanısına varılmıştır. Sektörlerin çoğunluğunda arz talep dengesinin olmadığı Türkiye'de fiyatların dondurulmasının bir netice vermeyeceği aşıkardır.

Enflasyonist baskıyı artıran devalüasyona gerek olmadan başvurulmamalıdır.

Zira devalüasyon karma ekonomide devletin ve özel sektörün iç para sorununu da önemli ölçüde artırmaktadır. İhracatın büyük bir kısmını tarım ürünlerinden temin eden bir ülkede kur ayarlamaları hemen destekleme alımlarına yansımakta ve emisyonu artıran fasit enflasyon dairesinin başlangıcı olmaktadır.

Devalüasyonun yerine tarım girdi maliyetleri ve dünya piyasalarındaki cari fiyatları gözönünde tutan gerçekçi bir katlı kur politikası bu enflasyonist fasit dairenin kırılmasında yardımcı olabilir.

İhracatçı sanayicilere tanınan %50 ithal haklarını kendilerinin kullanmalarını veya bunları devredebilmelerini olumlu karşılıyoruz. Zira bu şekilde ihracatçıya verilen primi vergi iadesi şeklinde devletin zaten yetersiz olan kaynaklarından değil gene bu ürünleri kullanan tüketiciler ödemektedirler.

Kamu maliyesi ve iktisadi devlet teşekkülleri cari gelirleri ile cari harcamalarını karşılayabilseler, destekleme alımlarında da uzun vadede subvansiyon yapılmadığı takdirde yatırımlar için ülkemizde iki ana tasarruf kaynağı bulunmaktadır.

1) Mecburi Tasarruflar:

Mecburi tasarrufları vergiler ve sosyal güvenlik fonları ile sağlanan kaynaklar şeklinde özetleyebiliriz. Vergilerle sağlanan kaynakların dinamik bir politika ile enflasyonun değiştirdiği yapıya sürekli senkronize edilmesi gereklidir. Örneğin, yerli bir oto fiyatının daha altı yıl önce %1'i olan yıllık taşıt vergisi bugün yarım depo benzin fiyatı olan %01'in altına inmiştir.

Ayrıca dolaylı vergilerin kaynak yaratıcı gücü, gereğince kullanılmamaktadır. Bir çok ülkede otoyolların yapımı devletin benzinden aldığı dolaylı vergilerle rahatlıkla yapılırken ülkemizde benzin uzun süre dünya piyasası fiyatlarının yarısından aşağı fiyatlarla tüketiciye intikal ettirilmiştir.

Sosyal güvenlik fonları olarak TC Emekli Sandığı, Meyak, Sosyal Sigortalar, Bağkur sayılabilir.

Bu fonlar uzun vadeli kaynaklar şeklinde teşekkül ettiği için bu fonların riyazi ihtiyatların karşılanmasından sonra büyük bir bölümü kalkınma için sabit yatırımlara yönlendirilebilirler. Bu uzun vadeli fonların en uygun kullanımının da döviz kazandırıcı turizm sektörü veya ihracata dönük sanayi yatırımları olmasını öneririz.

2) Gönüllü Tasarruflar:

Bu tasarruflar devlet ve özel sektör ticari bankalarında toplanan fonlar ve sermaye piyasasında genellikle devlet ve özel sektör tahvil ve hisse senedi alma yoluyla oluşan fonlardır.

Konuşmamızda daha önce belirtildiği şekilde kamu gelirlerinin kamu harcamalarına yetişmemesinden dolayı gönüllü tasarruflar ticari bankalar ve devlet yatırım bankaları kanalıyla yatırımlara gereken ölçüde yönlendirilememektedir.

Bankaların Merkez Bankası nezdinde mevduat munzam karşılıkları ve nakit tutma zorunlulukları artırılarak bu kaynaklar Merkez Bankası kanalıyla cari harcamalara ve İktisadi Devlet Kuruluşlarına yöneltilmiş ve kalkınmanın finansman imkanlarını daraltmıştır. Bu enflasyonu azaltıcı bir para ve kredi politikasında daraltma önlemi olarak yorumlanamaz. Zira, bu toplanan fonlarla hatta bunun üzerine para basılarak tekrar piyasadaki para hacmi artırılmaktadır. Zira kamu maliyesi dengede değildir. Merkez Bankasına toplanan bu fonlarla yarım kalmış yatırımların tamamlanması gibi bir amaç güdülse bu para kredi politikasını gönülden destekleriz.

Enflasyon sadece emisyon artışından kaynaklanmaz. Parayı kısma politikası uygulanırken üretken sanayi sektörüne ve ara malı ve yatırım malı üretecek olan yarım kalmış yatırımlara selektif kredi uygulaması yapılmalıdır. Zira bu yatırımların finansman kaynaklarından yoksun bulunması tam kapasitede çalışmalarına engel olur ve üretim azalınca arz talep dengesi daha da bozularak enflasyon körüklenmiş olur.

Şunu hepimiz kabul etmeliyiz ki, bu enflasyonist ortamda tasarruf etme eğilimi azalmıştır. Zaten birkaç yıldır ticari bankalardaki tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı azalmıştır. Dolayısıyla gönüllü tasarrufların artmasını temin etmek için mutlak tasarrufu teşvik edici bazı önlemler almak gereklidir.

Gönüllü tasarrufların artmasına tüketimi azaltmak yolu ile de katkıda bulunabiliriz.

Öncelikle vergi reformunda döviz girdileri olan tüketim mallarına karşı talebi caydırıcı önlemler konulabilir.

Bankalar ve sermaye piyasasına küçük tasarruf sahiplerinin yönelmesini temin etmek için bazı teşvik tedbirleri getirilmelidir. Örneğin, bundan önce başarılı olduğu kanıtlanmış olan tasarrufu teşvik ikramiyeleri yeniden uygulanabilir, ayrıca küçük tasarruf gelirlerinin gerek banka mevduatında ve gerekse tahvillerde vergiden muaf olması sağlanabilir.

Kalkınmanın finansmanında ödemeler dengesinin 2. ana ekonomik sorun olduğunu belirtebiliriz. Döviz sorunu 1974 Ocak ayından itibaren bütün gelişmekte olan ülkelerin ana sorunu olmuştur. Zira, OPEC petrol fiyatlarını artırdığı zaman gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi 3 ana fasılda menfi yönde etkilenmektedir.

Enerji için gerekli petrol ithal fiyatı artmaktadır.

Petrole dolaylı veya dolaysız olarak dayalı ham madde ve sanayi ürünleri ithal fiyatları artmaktadır.

Petrol fiyatlarının artması ile sanayileşmiş ülkelerde enflasyon oranı arttığı için bu ülkelerin ve bu ülkelerdeki ticari bankaların gelişmekte olan ülkelere verdikleri flotan faizli kredilerin faiz oranları artmaktadır.

Ülkemizin nüfusu artıkça ve kalkınmaya devam ettiğimiz sürece döviz sorunumuz azalmayacaktır, artacaktır. Fakat Türkiye bütün potansiyeli ile bu kadar menfi bir ödemeler dengesine müstahak değildir.

Dış finansman ihtiyacımızı karşılamak için öncelikle iç parada olduğu gibi cari işlemlerde de mümkün olduğu kadar az açık vermeliyiz. Zira o zaman potansiyel dış borçlanmamızı daha fazla sabit yatırımlara kullanabilir ve kalkınmamıza olumlu katkıda bulunabiliriz.

Cari işlemler için önerilerimiz şunlardır: Hükümet çevrelerinden basına sızan haberlere göre döviz alım satımını liberalleştirmenin denenmesini destekliyoruz. Zira, bu şekilde sanayici için zorunlu ithalat, zorunlu olmayan ithalatın bir ölçüde yerini alacak hem de bazı kalemlerde devletin vergi gelirleri oluşabilecektir.

Temel madde üreten kamu iktisadi teşebbüsleri ithalatı ham madde olarak yapılacak şekilde finansman kaynakları planlanmalı ve üretim kapasitele-ri tam kullanılmalıdır.

Döviz kaynakları temin edilmelidir değil planlanmalıdır, diyoruz zira, mamul gübre ithalatı için döviz kaynağı tahsis edilebildiğine göre gübrelerin ham maddesi olan fosfat kayası gibi hammaddeler için de döviz kaynağı bulmak ithalatımızda bir tasarruftur. Diğer taraftan işlenmiş petrol ürünleri yerine ham petrol ithal edilmelidir. Kaldı ki, işlenmiş ürünler ithal edildiğinde rafineri kârından başka bir de baz olan ham petrol spot fiyata gelmektedir.

Petrol arama faaliyetlerinde devlet dış ülkelerde olduğu gibi teşvik tedbirleri getirmelidir. Petrol araması için büyük kaynaklar tahsis edilmeli özel teşebbüs teşvik edilmelidir. Petrol bulan kuruluşlara OPEC fiyatı tatbik edilmelidir.

Petrol ithalatımızı uzun vadede belli bir düzeyde tutabilmek için enerji projelerini süratle tamamlayıp uzun vadeli dış kaynak aranmasına azami çaba gösterilmelidir.

Artan enerji ihtiyacı kısa vadede hidroelektrik ve kömür, uzun vadede nükleer enerji kaynaklarından sağlanmalıdır.

Döviz kaynakları yetersiz olmaya devam ederse sanayinin tam kapasite ile çalışması ve istihdam sorununun ağırlaşmaması için fason üretimle ilgili ithalat talepleri süratle olumlu sonuçlandırılmalıdır.

Tarım ürünleri ihraç politikasında kararlı davranmalıyız. Ülkemizin iç tüketim ihtiyacı üzerindeki tarım stoklarını süratle ihraç etmesi gereklidir. Bu yıl gene pamuk ve tütündeki kur ve fon hakkında bürokratik kararsızlıklar Türkiye'yi 300 milyon dolarlık döviz gelirinden mahrum etmiş ve ihracata dönük sanayi sektörlerinin Aralık-Ocak aylarında fuel oil-siz kalmasına neden olmuştur.

Ihracata dönük fakat tam kapasitede çalışmayan sanayicinin döviz girdilerinin süratle sağlanması gereklidir.

Dolayısıyla son fuel-oil ile ilgili Bakanlar Kurulu kararını olumlu karşılıyoruz.

İhracat yapan kamu ve özel sektör kuruluşları koordineli çalışmalı ve Arap ülkeleri gibi ihraç pazarlarında ülkemiz zararına olabilecek rekabetten kaçınmalıdırlar.

İhracat sigortası uygulanmasına süratle başlanmalıdır. Bu tedbir bil-hassa büyük potansiyelimiz olan fakat bugün genellikle konsinye satılan yaş meyva ve sebze ihracatımızda bir sıçrama yapacaktır. İhraç ürünlerimizi yabancı sermaye işbirliği ile daha değerlendirerek pazarlamalıyız.

Genel olarak yurt dışına daha fazla açılmalıyız. Ülkemizin gıda ihracatında büyük potansiyel olmasına rağmen Kasım 1978'de Paris Gıda Fuarında ülkemizi temsil eden tüm gıda ihracatçılarının reyonları maa- lesef bir tek Avrupalı kuruluşun reyonu boyutlarında idi. Irak devletinin Bağdatta yeni açtığı büyük mağazada konfeksiyon reyon- larında Türk mamullerinin adedi Macar-Yugoslav ve hatta Kıbrıs-Rum ke- siminden daha azdı.

İthalatımızın maliyetini azaltacak, ihracatımızın kazancını artıracak yük gemisi filomuzu artırmamız gereklidir. Bugün Türk tersaneleri dö- vizsizlikten tam kapasite ile çalışamazken döviz harcaması ile yeni tersaneler kurulmaktadır.

Döviz navlununu taahhüt eden armatörlere fason çalışan ihracatçı sana- yiciler gibi gemi saçı, makine ve teçhizatı için döviz kaynağı tahsis edilebilir. Bir gemi yatırımı döviz açısından kullandığı döviz en sür- atli geri ödeyen bir yatırımdır.

Ödemeler dengesinin görünmeyen kalemleri konusunda önerilerimiz şunlar- dır:

Yabancı ülkelere ve bankalardan borç almaya uğraşırken yurt dışındaki işçilerimizden de borç almalıyız. Bu konuda gerek devlet, gerek döviz

pozisyonu tutan bankalar ana parası döviz olarak, faizi döneminde cari kurdan Türk Lirası olarak Türkiye'de ödenmek üzere Alman Bankalarının verdiği faizin üzerinde bir faizle tahvil çıkarabilir.

İşçilerimizin 15-20 milyar mark mertebesinde tahmin edilen tasarruflarının bir kısmını ülkemiz ekonomisine katkıda bulunabilir şekilde satabiliriz. Fakat bu uzun vadeli döviz fonlarının ihracata dönük yatırımlarda kullanılmasını öneririm. Böylece vadesinde tahvil ana paraları dövizle geri ödenebilir ve işçilerimizin Türk ekonomisine güveni sarsılmaz.

Türk Bankaları yurt dışına açılmalıdırlar. Bugün kişi başına milli geliri bizden çok düşük olan Pakistan'da Habib Bank'ın yurt dışında 60 kadar şubesi vardır. Bu şekilde hem döviz tevdiatı toplanabilir, hem işçi döviz girişleri artar, hem de şubeler vasıtasıyla yukarıda belirtilen dövizle natik tahvil pazarlaması yapılabilir. Bu şubeler Maliye ve Merkez Bankasının dış borçlanma faaliyetlerine de katkıda bulunabilirler.

Yurt dışındaki Türk müteşebbislerinin üstlendikleri inşaat işlerinin toplamı 5 yıl gibi kısa sayılabilecek bir sürede 100 milyon dolardan 2.5 milyar dolara yükselmiştir. Bu taahhüt işlerinin 3 yıllık bir sürede tamamlanacağını ve taahhüt değerinin %30'nun Türkiye'ye işçilik, Merkez büro masrafları, banka komisyonları, kâr ve yurda getirilen inşaat makineleri olarak hesaplarsak bu yılda 250 milyon dolara tekabül eder. Türkiye'den yurt dışında çalışan müteahhitlere inşaat malzemesi pazarlaması yapılması halinde Türkiye'ye gelen dövizler ihale bedelinin %30'undan %50'ye çıkabilir.

Turizmde 1979 yılı çok kötü bir yıl olmuştur. Bu sektörde mutlak yabancı sermayeye açılmak gerekmektedir. Zira yabancı sermaye pazarını da beraber getirir. Fakat bu konuda eğitim ve alt yapı ihtiyaçlarımıza eğilmek zorunludur.

İhracata dönük yatırımlarda yabancı sermaye ile işbirliğine girmeliyiz. Zira, yabancı ortak hem sabit yatırım hem de işletme sermayesi için gereken döviz berabesinde getirecektir. Hele içinde bulunduğumuz yıllarda yeni yatırımlar için dış para kalkınmamız için elzendir. Mühim olan yatırımın yıllık döviz gelirinin bu yatırımla ilgili dış borç ana para ve faiz ve ithalat gereksinmesinin üzerinde olmasıdır. Fakat şunu da unutmamalıyız ki, bürokratik engeller kaldırılrsa, ilave teşvik tedbirleri uygulansa dahi yabancı sermaye ülkemizin içinde bulunduğu istikrarsız ortamdaki dolayısı gelmekte çekingen davranacaktır.

Borçlanmak maharet değildir. Asıl maharet akılcı biçimde borçlanmaktır. Net döviz tasarrufu veya geliri sağlayacak ve bu döviz borcunun ana para ve faizini ödeyecek şekilde borçlanmak gereklidir.

Örneğin:

37 Milyon nüfuslu Güney Kore 1986 yılı ihracat hedefini 50 milyar dolar olarak tayin etmiştir. Bu ihracat hedefine ulaşmak için 10 stratejik endüstri sektörü seçip dış borçlanmasını ihracat dövizini yaratacak bu sektörlerde kullanılmak üzere yapmaktadır. Güney Kore bu stratejik endüstrilerde üretim hedeflerine planlanan şekilde ulaşırsa döviz borcunu rahatlıkla ödeyebilir.

Son olarak İran ve Afganistan olayları bundan böyle yabancı devletlerden borçlanma imkanımızı müspet yönde etkileyebilir. Fakat yabancı ticari bankalardan borçlanma imkanlarımızı menfi yönde etkileyecektir. Dolayısıyla dış politik ve ekonomik ilişkilerimizde tutarlı ve kararlı olmamız her zamandan daha fazla önem kazanmıştır.

Beni sabırla dinlemek lütfunda olduğunuz için hepinize teşekkürlerimi sunar, bu toplantının ülkemiz için hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederim.